

Prof. Emanuel Žák:

Katolická liturgika

pro obecné

a hlavní školy

Schulverlagsanstalt
für Böhmen und Mähren
in Prag

1942

Školní nakladatelství
pro Čechy a Moravu
v Praze

Katolická liturgika

pro obecné a hlavní školy.

Sepsal
Emanuel Žák,
profesor.

Patnácté, nezměněné vydání.

Schváleno výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 9. prosince 1941, čís. 156.832/41-I/1, jako učebnice pro obecné a hlavní školy s českým jazykem vyučovacím.

Po stránce církevní schváleno výnosem arcibiskupského ordinariátu v Praze (Prag) ze dne 30. listopadu 1904, čís. 15.730, bisk. konsistoře v Litoměřicích (Leitmeritz) ze dne 17. května 1905, čís. 3705, bisk. ordinariátu v Budějovicích (Budweis) ze dne 21. dubna 1905, čís. 3480, bisk. konsistoře v Hradci Králové (Königgrätz) ze dne 15. října 1905, čís. 4199, bisk. konsistoře v Brně (Brünn) ze dne 26. října 1905, čís. 5096, arcibiskupské konsistoře v Olomouci (Olmütz) ze dne 18. března 1908, čís. 2467.

Cena K 8.—

Schulverlagsanstalt
für Böhmen und Mähren
in Prag

1942

Školní nakladatelství
pro Čechy a Moravu
v Praze

Poukázka

Čkm.

Za 4 tyto poukázky vydá Školní nakladatelství
zdarma 1 výtisk učebnice:

Žák: **Katolická liturgika** pro obecné a hlavní školy.

Poukázku tuto ode-
vzdejte svému panu
učiteli.

Razítko školy.

Poznámka:

Správy škol opatří každou
poukázku razítkem školy a
zašlou okres. školnímu vý-
boru podle platných pokynů.

Do této knihy je vložena poukázka na knihy zdarma.

Školní knihy, vydané Školním nakladatelstvím, nesmějí býti
prodávány dříve, nežli za cenu, která je uvedena na titulním listě.

Všechna práva vyhrazena.

Tištěno ve vlastní tiskárně.

Úvod.

§ 1. Úkol liturgiky a její rozdělení.

Liturgika popisuje a vysvětluje služby Boží a vše, co k nim náleží.

Liturgika jest slovo řecké a značí nauku o liturgii.

Liturgie pak znamená veřejnou službu, službu za lid; v církevním smyslu: veřejnou službu Boží čili bohoslužbu.

Službami Božími rozumíme každý úkon, kterým své nábožné myšlenky a city projevujeme. Služby Boží veřejné nazývají se také obřady, poněvadž se konají podle určitých, předepsaných pravidel, podle řádu.

Hlavní obřady církve katolické, jako mši sv. a sv. svátosti, ustanovil Ježíš Kristus sám. Ostatní ustanovila mocí od Ježíše Krista propůjčenou církev sv.

Zevnějšími úkony jsme povinni Boha uctívat:

1. Poněvadž celý člověk, tedy nejen duchem, ale i tělem je povinen Bohu sloužiti.

2. Poněvadž člověku je přirozeno, že vnitřní smýšlení a city projevuje též zevně.

3. Poněvadž zevnější úkony bohoslužebné Ježíš Kristus slovy i příkladem svým konati doporučil.*)

K službám Božím náležejí: osoby, které je konají, místa, nářadí, roucha, jichž se k nim užívá, a doby, ve kterých služby Boží se konají.

*) A vzav chléb, díky činil a lámal a dával jim říka: Totoť jest tělo mé, které se za vás vydává: „to činíte namou památkou“. Luk. 22, 19

Proto liturgika jedná:

1. o osobách bohoslužebných;
2. o místech, nářadí a rouchách bohoslužebných;
3. o čase čili roku církevním;
4. o úkonech čili obřadech bohoslužebných (mši sv., sv. svátostech, svátostinách a pobožnostech církevních).

Naučení: Posvátné obřady mají hluboký význam. Všechna víra církve katolické v nich je důmyslně znázorněna. Proto snaž se poznati jich smysl, a potom budeš si jich vážiti a s pobožností vždy se jich účastniš. Platí i zde slova Ježíšova: „Kdo máš uši k slyšení, slyš!“

I.

O osobách bohoslužebných.

§ 2. Osoby bohoslužebné nižšího a vyššího svěcení.

V Starém zákoně k bohoslužbě určení byli všichni synové pokolení Levi. V Novém zákoně služby Boží konají ti, kdo dobrovolně službě Boží se věnovali, řádně k úřadu svému se připravili a od církve svěcením nabyli k tomu moci.

Nižší, podřízené úkony při službách Božích konají osoby bohoslužebné nižšího svěcení.

Osoby bohoslužebné nižšího svěcení jsou: 1. *ostiárové* (vrátní), 2. *lektorové* (předčítači), 3. *exorcisté* (zažehnavací), 4. *akolyté* (přísluhovači u oltáře). (Viz: Čtvero nižších svěcení, str. 70.)

Nyní služby jejich konají často osoby nesvěcené, jako kostelníci, ministranti neb osoby bohoslužebné vyššího svěcení.

Hlavní bohoslužebné úkony konají osoby bohoslužebné vyššího svěcení.

Osoby bohoslužebné vyššího svěcení jsou: 1. *podjáhnové* (subdiakoni), 2. *jáhnové* (diakoni), 3. *kněží a biskupové*.

Podjáhnové a jáhnové příslužují biskupovi neb knězi při slavné mši sv. a jiných obřadech. Podjáhen čte epištolu. Jáhen zpívá evangelium; s dovolením biskupovým může též kázati, slavný křest sv. udělovati a věřícím tělo Páně podávati.

Kněží slouží mši sv., udělují věřícím sv. svátosti mimo biřmování a svěcení kněžstva, konají rozličná žehnání a svěcení a vedou duchovní správu v jednotlivých osadách.

Kněží, kteří v osadě duchovní správu vedou samostatně, nazývají se *faráři*, někdy i *děkani*. Ti, kdo jim ve větších osadách pomáhají, nazývají se *kaplani*. Kteří hlavně k vyučo-

vání sv. náboženství ve škole jsou ustanoveni, jmenují se *katecheti*.

Biskupové mají plnou moc apoštolskou, úřad učitelský, kněžský a královský. Proto konají vše jako kněží; ale nad to ještě udělují věřícím sv. biřmování, svěťí kněze, konají slavnější svěcení (chrámů, oltářů, olejů, zvonů, rouch a náčiní bohoslužebného). Ustanovují kněze v jednotlivých osadách a řídí celou diecési (všechny katolické osady ve svém biskupství).

Sbor rádců biskupových, který jemu pomáhá spravovati církevní záležitosti diecése, jmenuje se **konsistoř**. V konsistoři zasedají hlavně **kanovníci**, t. j. kněží při chrámě biskupském jako rádcové biskupovi ustanovení a podle předepsaného řádu žijící.

První biskup v zemi, který stojí v čele ostatním biskupům, nazývá se **arcibiskup** čili **metropolita**, t. j. biskup mateřského, hlavního města. Jeho diecése jmenuje se **arcidiecése**.

V **Čechách**¹⁾ jsou tři biskupství čili diecése, a podle sídel svých biskupů se jmenují: arcidiecése pražská, diecése královéhradecká, a budějovická. Na **Moravě**²⁾ arcidiecése olomoucká a diecése brněnská.

Biskupové, kteří nemají své diecése, nýbrž pomáhají v posvátných úkonech jiným biskupům, nazývají se **světící biskupové**.

První mezi všemi biskupy v církvi **podle moci důstojnosti** jest **biskup římský**. Jmenuje se **Svatý Otec** čili **papež**. (Pappas, jméno řecké = otec.)

Sv. Otec jest náměstek Ježíše Krista a nástupce sv. Petra, jež Pán Ježíš ustanovil za hlavu církve. On je nejvyšším učitelem, knězem a pastýřem církve. Proto koná vše, jako ostatní biskupové; on zakládá biskupství, ustanovuje biskupy v jich diecích a spravuje celou církev.

Radou papežovou jest **sbor kardinálů**. Kardinály volí si papež sám, pravidelně z arcibiskupů a biskupů celé církve. Počet jich je nejvyšší 70. Někteří z nich sídlí v Římě stále, ostatní ve svých diecích. Když papež zemře, náleží kardinálům zvoliti nového papeže.

Nynější sv. Otec jmenuje se Pius XII. Nástupců sv. Petra bylo již přes dvě stě padesát.

Vedle **kněží světských** jsou v církvi naši též **kněží řeholní**, kteří žijí společně v klášterích podle ustanovené **řehole** (regula), t. j. pravidla.

Všechny osoby zde jmenované jsou v církvi *stavem duchovním*, poněvadž mají starati se o blaho a spásu duší. Nazývají se též klerikové čili klérus.

Klérus jest slovo řecké a znamená: dědictví, podíl. Nazývají se klérus, že Bůh jest jich podílem a služba jeho jejich povoláním.

Naučení: Važ si všech osob duchovních a měj je v uctivosti! Kněží jsou prostředníky mezi Bohem a věřícími. I o nich platí slova Pána Ježíše: „Kdo vás slyší, mne slyší; kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá, kdo pak mnou pohrdá, pohrdá i tím, který mne poslal.“ (Luk. 10., 16.)

II.

O místech bohoslužebných.

Místa, kde služby Boží se konají, jsou: 1. *kostely* čili *chrámy* a 2. *hřbitovy*.

§ 3. O kostelích čili chrámech.

K o s t e l čili c h r á m jest dům, v němž se shromažďují věřící ke konání služeb Božích (jako ke mši sv., k přijímání sv. svátostí, ke kázání a společným modlitbám).

Jméno k o s t e l pochází z latinského *kastellum* = hrad, tvrz; neboť kostely za nejstarších dob byly jednak zřizovány v hradech vrchností, jednak též opevňovány, aby se v nich věřící proti nájezdům nepřátel mohli chrániti. Odtud zovou se též chrámy. Jinak chrám se též jmenuje dům Boží, dům Páně. U některých Slovanů církev, z řeckého *kyriaké* (*oikia*) = dům Páně.

Obr. 1. Kostel sv. Václava na Smíchově (Smichov).

V prvních dobách shromažďovali se křesťané ke konání služeb Božích v domech soukromých; a když byli pro svoji víru pronásledováni, v lesích a hlubokých jeskyních. A když

i tam od nepřátel byli vypátráni, shromažďovali se k společným službám Božím v k a t a k o m b á c h.

Katakomby byly dlouhé podzemní chodby, jež na některých místech byly rozšířeny v prostrané síně. Byly to chrámy i hřbitovy pronásledovaných křesťanů zároveň. Nejslavnější katakomby jsou dosavad v Římě a Neapoli.

Teprve od dob císaře Konstantina Velikého (r. 313) směli křesťané veřejně svoji víru vyznávat i chrámy si stavěti.

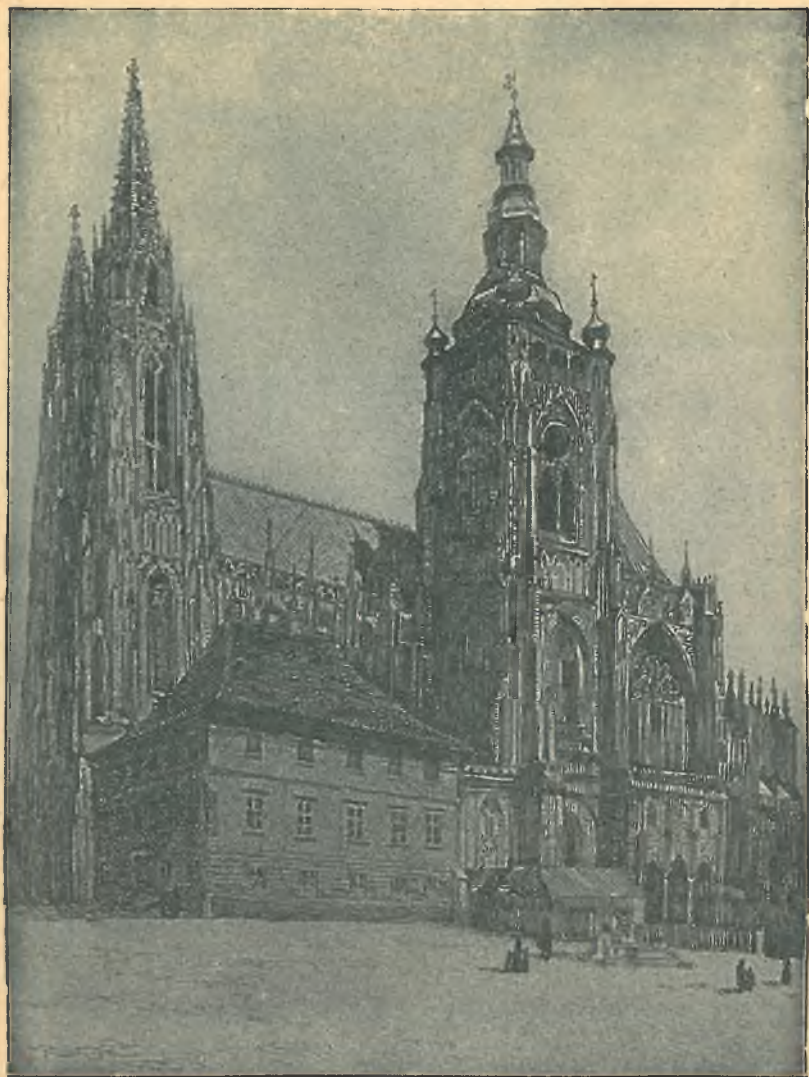

Obr. 2. Katakomby.

Obr. 3. Chrám sv. Petra v Římě.

Chrámy se stavějí podle přesných stavitelských pravidel, jež souborně se nazývají slohem církevním. Hlavní slohy církevní jsou: sloh basilikový, byzantský, románský, gotický, renesanční a barokový.

Obr. 4. Chrám sv. Víta.

Podle důstojenství duchovních osob, jež při chrámech sídlí a v nich služby Boží konají, jsou tyto chrámy:

1. *Chrám sv. Petra v Římě*, v němž o významných dnech služby Boží koná sám Sv. Otec, hlava církve.

2. *Chrámý metropolitní čili arcibiskupské*, při nichž má sídlo a v nichž o významných dnech služby Boží koná metropolita čili arcibiskup.

V Čechách⁶⁾ jest to chrám sv. Víta v Praze,¹⁾ na Moravě⁷⁾ chrám sv. Václava v Olomouci.⁵⁾

3. *Chrámý katedrální čili biskupské*, při nichž má sídlo biskup.

Katedra jest stolec biskupský. Katedrální chrámý (dómy) jsou v Čechách:⁶⁾ v Hradci Králově³⁾ a Budějovicích;²⁾ na Moravě⁷⁾ v Brně.⁴⁾

4. *Chrámý farní (děkanské)*, při nichž má sídlo farář (děkan).

5. *Chrámý filiální (děchinské)*, při nichž duchovní správce trvale nesídlí, ale tam dochází a služby Boží v nich někdy koná.

Chrámý, při nichž sídlí řeholníci, zovou se chrámý řeholní čili klášterní. Menší chrámý zovou se kaple a jsou buď veřejné neb soukromé. Chrámý, při nichž sídlí sbor (kolegium) kanovníků bez biskupa, zovou se chrámý kolegiální. V Čechách:⁶⁾ na Vyšehradě (Wischehrad) a U všech svatých v Praze,¹⁾ v Staré Boleslavi (Altbunzlau), na Moravě⁷⁾ v Kroměříži (Kremsier).

Obr. 5. Kaple.

§ 4. Zevnitřní úprava chrámů.

Chrámý obyčejně vynikají velikostí a rozměry svými nad lidská obydlí, aby mohly mnoho věřících pojmuti a spolu aby se tím naznačilo, že jsou stánkem Hospodina, jehož ani země ni nebe nemohou obsáhnouti. Proto stavějí se někdy na místech povýšených a odloučeny od budov ostatních.

Hlavním oltářem bývají obráceny k východu, poněvadž od východu k nám přišlo sv. evangelium a Pán Ježíš sám se nazval „světlem světa“ (sluncem). Půdorysem jich někdy bývá kříž.

Při chrámech bývá jedna neb více věží. Věž jest jako prst, jenž nám ukazuje do vlasti nebeské, neboť „nemáme zde města trvalého, ale budoucího hledáme“. (K žid. 13., 14.) Na vrcholu věže bývá někdy báň a nad ní kříž. Báň značí svět, a kříž — znamení víry Kristovy — nad bání nám připomíná, že víra Kristova jest rozšířena po celém světě a vede všechny k věčnému spasení. — Na věži bývají též umístěny hodiny a zvony. Hodiny nám připomínají, že čas našeho života rychle utíká a že nám bude jednou bít hodina poslední. Proto pamatujme na věčnost! Zvony pak vybízejí nás k modlitbě (zvonění klekání ráno, v poledne a večer; zvonění umíráčkem), zvou nás k službám Božím do chrámu, nebo hlasem svým oslavují církevní slavnosti radostné i smutné.

Na střeše chrámové bývá někdy postaven k o h o u t. Ten má věřícím připomínati slova Kristova: „Bdětež, poněvadž nevíte, v kterou hodinu Pán váš přijde.“ (Mat. 24., 42.)

Stěny chrámové bývají někdy i zvenčí ozdobeny obrazy svatých, sochami a jinými ozdobami.

§ 5. Vnitřní úprava chrámů. Náradí bohoslužebné.

Vnitřek chrámu dělí se: 1. na p ř e d s í ň, 2. na l o d ě a 3. na p r e s b y t á ř (kůr kněžský).

1. *Předsíň* je místo před lodí. Zde shromažďovali se dospělí katechumeni (ti, kteří se ke křtu sv. připravovali) a kajníci, činící veřejné pokání.

Některé chrámy předsíně již nemívají.

2. *Lodě chrámová* jest místo, kde se shromažďují věřící.

Jmenuje se lodí, protože církev přirovnává se často k lodi, jež spěje po moři tohoto světa k přístavu života věčného.

Velké chrámy mívají několik lodí. Loď proti hlavnímu oltáři nazývá se h l a v n í; ostatní jsou v e d l e j š í. Lodi tyto jsou od sebe odděleny řadami sloupů a pilířů.

3. *Presbytář* (kůr kněžský) jest místo pro kněze, služby Boží konající, a jest povýšen nad loď.

Presbytář jest proto povýšen, aby tím naznačeno bylo důstojenství kněží v církvi.

K presbytáři přiléhá obyčejně *sakristie*, t. j. vedlejší síň, v níž se uschovávají bohoslužebná roucha, nádoby a j. a kde se připravují kněží k službám Božím.

V presbytáři jest postaven *hlavní oltář*, při němž zpravidla slouží kněz mši sv., uděluje některé svátosti a koná posvátné obřady.

Obr. 6. Vnitřní úprava chrámu.

Vedlejší oltáře bývají umístěny v lodi chrámové.

Oltář jest obětní stůl, kamenný nebo dřevěný, na němž se slouží mše svatá.

Oltář, který má podobu stolu, připomíná nám ohen stůl, při němž Pán Ježíš ve večeřadle jerusalemském obět mše svaté sloužil a sloužiti ustanovil. Proto též apoštolové na stole konali obět mše sv. Často mívá

však oltář podobu rakve (náhrobku); neboť v katakombách stavěli křesťané oltáře na hroby sv. mučedníků. Činili tak proto, aby si připomínali stálost sv. mučedníků ve víře.

Pravá a levá strana oltáře jest ta, která knězi, když k lidu se obrátí, jest po pravici a po levici. Pravá zove se též *evangelijní*, že se na ní čte sv. evangelium, levá sluje *epištolní*, že se na ní čte epištol.

Ke mši sv. je oltář podle předpisů církve sv. upraven takto:

1. V kamenné desce, a to uprostřed oltáře, jsou uloženy ostatky sv. mučedníků. Děje se tak na památku, že v katakombách mše sv. byla sloužena na hrobech sv. mučedníků. Zároveň vyznáváme tak svoji víru ve spojení se svatými v nebi. (Obcování svatých.)

2. Oltář je pokryt trojím bílým plátnem. Ta připomínají prostěradla, do nichž tělo Páně, když s kříže bylo snato, bylo zabaleno a položeno do hrobu.

3. Uprostřed oltáře je kříž s obrazem ukřižovaného Spasitele. Jím se naznačuje, že na oltáři koná se podstatně táž obět, kterou Pán Ježíš na kříži vykonal.

4. Po obou stranách kříže jsou svíce s voskovými svícemi. Při mši sv. mají na oltáři hořeti aspoň dvě svíce. Děje se tak: 1. na památku, že křesťané v katakombách konali služby Boží při světlech; 2. světla nám připomínají, že na oltáři jest přítomen sám Ježíš Kristus, jenž se nazval „světlem světa“; 3. slouží k větší oslavě služeb Božích. Svíce mají býti voskové, poněvadž vosk značí čisté, nejsvětější tělo Páně, jež Syn Boží přijal z panenské Matky. — Kromě toho bývá obyčejně na oltáři ještě svatostánek čili tabernakulum, t. j. schránka dvířkami opatřená, v níž se uchovává nejsvětější svátost oltářní.

Před oltářem, v němž se chová nejsvětější svátost, hoří stále světlo. Proto se nazývá věčné světlo nebo věčná lampa.

Obr. 7. Věčná lampa.

Uprostřed a na obou stranách oltáře bývají mešní tabulky, jež obsahují modlitby, které při mši svaté nikdy se nemění.

Mimo to na oltáři bývají relikviáře, t. j. schránky s ostatky svatých, velký obraz neb socha některé božské osoby neb děje ze života Ježíše Krista neb onoho světce, jemuž chrám je zasvěcen, květiny a j.

Polštáře nebo stojan na oltáři slouží

k tomu, aby se naň položila mešní kniha.

Oltář bývá postaven na jednom neb více stupních. Děje se tak proto, aby kněz služby Boží konající byl lépe viděn, a spolu se tím naznačuje, že se na oltáři koná úkon nad jiné vznešený.

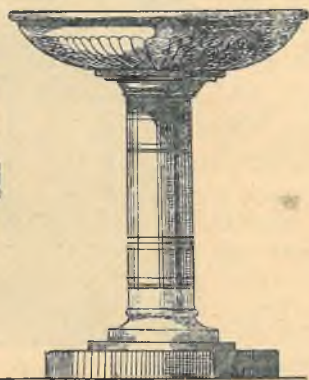
V lodi chrámové bývají tyto předměty: kropenka, křtitelnice, kazatelna, zpovědnice, kříže, korouhve, na stěnách sochy a obrazy, lavičky.

Obr. 8. Relikviář.

Obr. 9. Relikviář.

Obr. 10. a 11. Kropenky.

Obr. 12. Křtitelnice.

Při vchodu do lodi chrámové bývá *kropenka*, nádoba na svěcenou vodu, již křesťané do chrámu vcházejíce a z něho vycházejíce se kropí.

Kropení svěcenou vodou nám připomíná, že máme duši svou očišťovatí od všeliké poskvrny hříchu.

Křtitelnice jest veliká, kovová neb kamenná nádoba, v níž se uchovává křestní voda. Jest opatřena dvojím víkem.

Na křtitelnici nebo jejím víku bývá často vyobrazen křest Pána Ježíše nebo holubička, obraz Ducha sv.

Kazatelna jest povýšené místo, s něhož se věřícím hlásá slovo Boží. Kazatel vystupuje na ni po schodech, aby s povýšeného místa byl lépe viděn a slyšen. Nad kazatelnou bývá stříška, aby kazatelův hlas dolů se srážel.

I kazatelna bývá ozdobena obrazy a sochami. Bývají na ní desky desatera Božích přikázání, znaky sv. evangelistů: Matouše, Marka, Lukáše a Jana, socha Pána Ježíše jako učitele lidu, holubička — obraz Ducha sv. a j.

Sv. Matouš má za znak člověka, poněvadž své evangelium začíná rodokmenem Pána Ježíše. Sv. Marek lva, poněvadž své evangelium začíná zprávou o působení sv. Jana Křtitele na poušti, ježž králem je lev. Sv. Lukáš zvíře obětní, býka, poněvadž své evangelium začíná zprávou o oběti Zachariášově v chrámě jerusalemském. Sv. Jan pak orla, poněvadž orlím letem zalétá až k Bohu trojjedinému a začíná své evangelium vypravováním o věčném původu Syna Božího. („Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl Slovo.“)

Zpovědnice je stolice, v níž kněz slyší zpověď kajících a je rozhřešuje.

Zpovědnice zdobí často obraz neb socha Krista Pána na kříži za naše hříchy umírajícího, plačícího Petra, kající Marie Magdaleny a j.

Obr. 13. Kazatelna.

V čele církevních průvodů nosí se kříž na vysoké žerdi (tyči). Rovněž *korouhve*, opatřené obrazy svatých, nosí se při slavných průvodech. Slouží též k udržování pořádku.

Kříž v čale průvodu značí, že Ježíš Kristus jest naším vůdcem; svatí, jichž obrazy spatřujeme na korouhvích, jsou vzory života křesťanského. Těchto následující, zvítězíme nad pokušením k hříchu a dojdeme oslavy vítězů v království nebeském.

Při slavných průvodech nosí se nad velebnou svátostí baldachýn (nebesa). Jest to skvostná bílá čtverhranná látka, upevněná na žerdích.

V pozadí chrámu jest *kžr* pro zpěváky a hudebníky. Na něm bývají umístěny varhany, které doprovázejí zpěv bohoslužebný.

Naučení: „Chrám jest dům Boží, brána nebeská, ano nebe samo,“ praví sv. Jan Zlatoústý. „Do chrámu jako k živé studánce, jako k duchovní řece máme se přibližovati, abychom načerpali té vody živé, o níž dí Pán: Žízni-li kdo, pojd' ke mně a napij se.“ Proto vstupuj do chrámu s největší uctivostí a prodlévej tam s myslí pobožně sebranou!

§ 6. O hřbitovech.

Hřbitov je posvěcené místo, kde se pochovávají zesnulí věřící.

Za nejstarších dob pochovávali se křesťané v *katakombách* i *chrámech*. Později zakládaly se hřbitovy kolem chrámů, aby křesťané si připomínali obcování svatých, za zesnulé se modlili a na svoji smrt častěji mysli. Nyní zakládají se hřbitovy mimo místa obydlí.

Hřbitov jest ohrazen zdí, aby byl chráněn od znesvěcení. Uprostřed něho bývá chrám, kaple nebo aspoň veliký kříž, kde se konají modlitby za zemřelé. I nad jednotlivými hroby vztyčují se kříže.

Kříže nad hrobem značí víru zesnulého v Ježíše Krista a spolu i naději v budoucí vzkříšení.

Hřbitov významně se též nazývá *svatým polem*. Názvem tím projevujeme víru v budoucí vzkříšení a oslavu těl.

Spalování mrtvol není sice proti žádnému článku naší sv. víry, ale přiči se stálému obyčeji církevnímu mrtvé do země ukládati, a názoru našemu, podle něhož máme tělo za símě do země zaseté a jako k spánku uložené. Proto je církevně zakázáno. Těm však, kdo mimo svoji vůli mají býti spáleni, církevní obřady (ale mimo krematorium) se neodpírají.

Ti, kdož nebyli údy katolické církve, z ní dobrovolně vystoupili nebo byli z ní vyloučeni, na př. kdo padli v souboji nebo při jasném vědomí a jako na posměch Božímu zákonu život svůj utratili, nemají práva, aby pochováni byli na katolickém hřbitově.

Naučení: „Co jsi, člověče, podle těla? Taž se mrtvých a oni ti odpovědí. Jdi na hřbitov, jdi k hrobům a nebude ti jiné školy potřebl!“ praví sv. Tomáš z Villanovy. Proto pomni na svoji smrt, kdykoli vkročíš v osadu mrtvých na hřbitově! Neruš svatého jejich klidu, ale pomodli se tu zbožně za své zesnulé přátele, rodiče, bratry a sestry, za duše v očistci!

§ 7. Nádoby bohoslužebné.

Nádoby, jichž církev k službám Božím užívá, jsou: kalich a patena, ciborium, monstrance, nádobky na sv. oleje, mešní konvičky, kadidelnice s ložkou, kropáč.

Kalich jest nádoba, podobající se otevřenému kalichu květinovému na podstavci. Do něho nalévá kněz při mši sv. víno, jež proměňuje v krev Páně.

Obr. 14. Kalich.

Patena jest malá miska, na kterou se při mši sv. klade tělo Páně.

Kalich a patena z úcty k nejsvětějšímu tělu a krvi Páně mají býti buď zlaté neb stříbrné, ale vždy vyzlacené.

1.

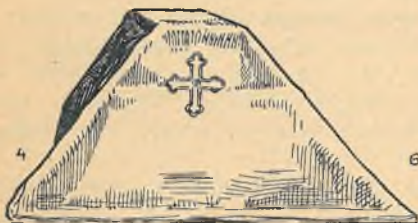
2.

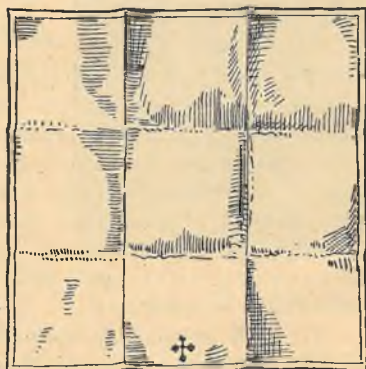
3.

5.

4.

6.

1. Patena. 2. Purifikatori m. 3. Palla. 4. Velum 5. Bursa. 6. Korporál

Obr. 15. Co ke kalichu náleží.

Ke kalichu a pateně náleží: 1. purifikatorium, lněný ručníček k čištění kalichu a pateny; 2. palla, malá, čtverhranná, tuhá příkrývka lněná, již se při mši sv. příkrývá kalich, když do něho bylo nalito víno; 3. velum, závoj, kterým se kalich na počátku a na konci mše sv. zahaluje; 4. bursa, čtverhranná taška, do níž se ukládá složený korporál; 5. korporál, lněný ubrousek, který se při mši sv. pod kalich rozestírá a na nějž se klade tělo Páně.

Velum a bursa jsou z téže skvostné látky jako vrchní roucho mešní.

Ciborium jest velký, víčkem opatřený kalich, v němž se uchovává tělo Páně k sv. přijímání věřících. *Ciborium* jest obyčejně zahaleno skvostným bílým závojem (velum), aby se tak naznačilo, že v něm jest něco tajemného (nejsvětější svátost oltářní). Bývá uzavřeno ve svatostánku.

Monstrance (ostensorium) jest skvostná nádoba, mající podobu slunce s paprsky nebo chrámu, v níž se nejsvětější svátost k veřejnému uctívání vystavuje a nosí.

Uprostřed monstrance za sklem jest zlatý neb aspoň pozlacený malý měsíček (lunula nebo melchisedech), do něhož se klade větší sv. hostie. Kdykoli kněz monstranci s tělem Páně bere do rukou, aby žehnal lid, zahaluje ruce dlouhým bílým závojem ze skvostné látky (velum). Tím se naznačuje veliká úcta k nejsvětější svátosti oltářní.

Obr. 16. a 17. Ciboria.

Obr. 18. a 19. Monstrance.

Nádobky na sv. oleje jsou tři menší uzavřené nádobky (ze stříbra neb z jiného kovu), v nichž se uchovávají sv. olej křtěnců, olej nemocných a sv. křížmo.

K nemocným nosí kněz tělo Páně ve zvláštní malé pateně, opatřené víčkem.

Mešní konvičky jsou dvě nádobky skleněné neb kovové, v nichž se přináší k oltáři víno a voda.

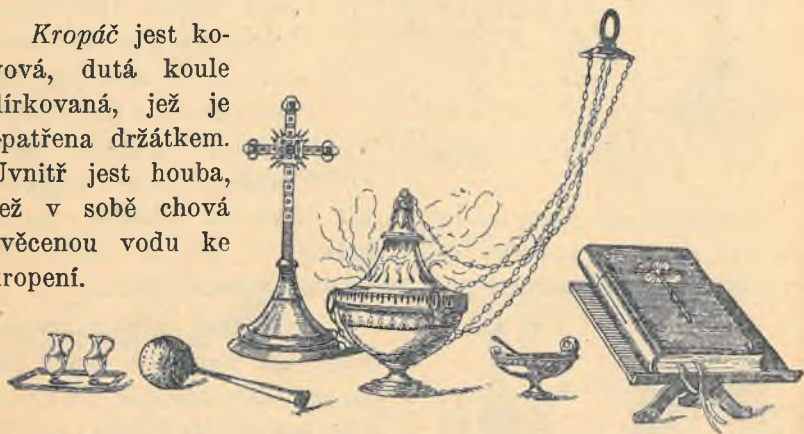
Kadidelnice jest kovová nádoba, visící na řetízkách a přikrytá dírkovaným víčkem, v níž se nalézá žhavé uhlí. Na ně sype kněz z nádobky, podobné loďce na podstavci, kadidlo, jež malou lžičkou nabírá.

Kadidla užívá se při bohoslužbě: 1. abychom si připomněli, že Bůh „přebývá v světle nepřístupném“ (oblak na poušti); 2. abychom projevili přání, by modlitby a oběti naše Bohu byly tak příjemné, jako libá vůně; 3. abychom více oslavili služby Boží.

Obr. 20. Nádobka na sv. oleje.

Kropáč jest kovová, dutá koule dírkovaná, jež je opatřena držátkem. Uvnitř jest houba, jež v sobě chová svěcenou vodu ke kropení.

Obr. 21. Skupina bohoslužebných věcí.

§ 8. Roucha bohoslužebná.

Roucha, jež kněz ke mši sv. obléká, jsou: klerika čili talár, humerál, alba, cingulum, manipl, štola a ornát čili kasule.

Klerika čili *talár* jest šat od hrdla až po kotníky splývající, opatřený rukávy. Jest to předepsaný šat všech osob duchovních, jež oblékají ku každému bohoslužebnému úkonu.

Obr. 24. Dalmatika.

Obr. 23. Pluvial.

Obr. 22. Kasule.

Kněží nosí talár barvy černé, biskupové barvy fialové, kardinálové barvy červené. Papež nosí talár barvy bílé. Řeholníci mají *habit* (oděv) střihu a barvy svého řádu.

Humerál (náramník) jest lněná bílá rouška, tkanicemi opatřená, již kněz zahaluje hrdlo a ramena.

Dříve humerálem zahaloval kněz i svoji hlavu na znamení, že má zvláště při konání svatých obřadů chrániti se všeho pokušení a roztržitosti.

Alba jest lněný, bílý a řasnatý šat splývající až ke kotníkům. Duchovní podle potřeby albu vykasává a kol beder cingulem svazuje.

Cingulum jest úzký, bílý pás (provazec).

Alba připomíná knězi čistotu srdce; cingulum, že má potlačovati všeliké zlé žádosti.

Manipl (náručník) jest páska, kterou navléká kněz na levou ruku.

Obr. 25. Kněz oděný klerikou a biretem.

Dříve byl manipul lněný ručník, který kněz nosil na levé ruce, aby při službách Božích mohl setřítí pot s čela. Připomíná knězi horlivost v konání služeb Božích.

Štola jest úzký a dlouhý pruh, uprostřed a na koncích ozdobený křížky.

Štola je odznakem důstojnosti úřadu kněžského; proto ji kněz na se bere ke všem úkonům bohoslužebným. Připomíná knězi, aby byl vždy pamětliv důstojnosti svého úřadu. — Jáhen nosí štolu přes levé rameno, pod pravou paží svázanu. Kněz přes obě ramena, na prsou přeloženu křížem. Biskup přes obě ramena, volně dolů visící.

Ornát čili *kasule* jest vrchní roucho mešní, vpředu a vzadu volně splývající.

Ornát byl dříve dlouhý, uzavřený plášť pouze s otvorem pro hlavu, a kněz musil jej s obou stran vzhůru vyzvednouti, aby mohl rukou při bohoslužbě užívat. Nyní je ornát pro ruce po stranách vystřižen. Připomíná knězi břímě jeho duchovních povinností.

K některým úkonům bohoslužebným obléká kněz na talár rochetu a pluvíál.

Rocheta je zkrácená alba.

Pluvíál jest dlouhý plášť, který kněz obléká na rochetu.

Duchovní nosil původně pluvíál jen v nepohodě a dešti, aby se jím chránil. Proto měl vzadu kápi. Nyní obléká kněz pluvíál k slavnostnějším úkonům a průvodům vůbec.

Podjáhen a jáhen, přísluhující knězi, oblékají tato roucha:

Podjáhen talár, humerál, albu, cingulum, manipl a *tunicellu*. Jáhen talár, humerál, albu, cingulum, manipl, štolu a *dalmatiku*. *Tunicella* a *dalmatika* jsou roucha kasuli podobná, opatřená krátkými, ale širokými rukávy.

Tunicella byla dříve kratší než *dalmatika*; nyní však od sebe se již nerozeznávají.

Manipl, štola, kasule, pluvíál, *tunicella* a *dalmatika* bývají z dražších látek; z hedbáví, brokátu, t. j. látky zlatem a stříbrem protkané a j. Hlavu pokrývá kněz *biretem*. *Biret* je tuhá, třírohá (čtyřrohá) pokrývka hlavy.

Biskup k slavným službám Božím na znamení plné moci duchovní obléká oděv podjáhenský, jáhenský a kněžský; mimo to nosí tyto odznaky své důstojnosti: sandálie, prsten, náprsní kříž, rukavice, mitru čili infuli a pedum čili biskupskou berlu.

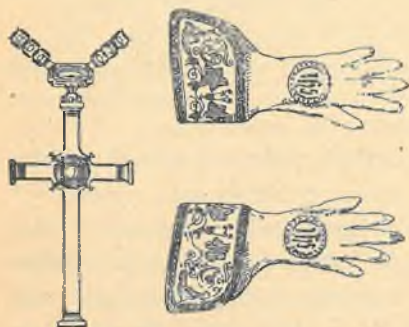
Obr. 27. Sandálie.

Sandálie jsou skvostné, vyšíváné střevíce. Připomínají, že biskup má jako nástupce apoštolů neúnavně choditi a slovo Boží hlásati.

Prsten připomíná mu spojení jeho s diecesí.

Náprsní kříž s ostatky svatých připomíná, že má Krista Pána a jeho sv. učení v srdci nositi, t. j. milovati.

Rukavice nosí na znamení, že má býti bezúhonného života.

Obr. 28. a 29. Náprsní kříž a rukavice.

Připomíná, že biskup jest pastýřem věřících (úřad pastýřský čili královský).

Před arcibiskupem, když jde v slavném průvodu, nosí se *stříbrný kříž* na znamení, že je

Mitra čili *infule* jest vysoká, ve dvě rozdělená pokrývka hlavy. Připomíná, že má dokonale znáti Písmo sv. Starého i Nového zákona.

Pedum čili *biskupská berla* jest vysoká, ozdobná hůl, nahoře do kruhu zahnutá.

Obr. 31. a 32. Pallium a pedum.

v celé zemi prvním hlasatelem učení Kristova. O některých dnech při slavných službách Božích arcibiskup nosí *pallium*.

Pallium byl původně pláštík z bílé vlny, zdobený černými křížky. Nyní jest to vlněná páska, opatřená 6 křížky, kterou arcibiskup nosí kol hrdla a ramenou a jež splývá jedním

Obr. 30. Arcibiskup v rouchu bohoslužebném.

koncem vpředu, druhým vzadu. Jest znakem dobrého pastýře, který hledá ztracenou ovečku, a když ji našel, nese ji na ramenou do ovčince. (Jan 10., 11.—16.)

Obr. 33. Tiara.

Papež o velkých slavnostech nosí *tiaru*. Tiara je trojnásobná koruna (tři koruny na sobě) a připomíná, že papež vykonává v církvi nejvyšší úřad učitelský, kněžský a královský čili pastýřský.

Ministranti a kostelníci při službách Božích nosí namnoze roucho temné barvy. Upomíná na to, že dříve jejich službu konaly osoby bohoslužebné nižšího svěcení, jimž náležela již některá roucha bohoslužebná; nad tímto rouchem nosí lněnou komži.

§ 9. Barva rouch bohoslužebných.

Aby vyjádřila rozličné city, jež o různých slavnostech v srdcích věřících chce vzbudit, užívá církev v různých dobách k službám Božím rouch rozličné barvy. Roucha bohoslužebná jsou barvy: 1. bílé, 2. červené, 3. fialové, 4. zelené a 5. černé.

Bílá barva značí nevinnost, slávu, radost. Rouch bílých užívá církev o svátcích Páně, Panny Marie, andělů a sv. vyznačův (t. j. svatých, kteří nezemřeli smrtí mučednickou).

Červená barva značí lásku; jest to barva krve a ohně. Rouch červených užívá církev o svátcích svatodušních, o svátcích sv. kříže a umučení Páně, o svátcích sv. mučedníků a svátku Mladátek, padne-li na neděli.

Fialová barva značí kajícnost. Rouch fialových užívá církev v dobách kajících (adventě a postě), o suchých a křížových dnech, o vigiliích a o svátku Mladátek.

Zelená barva značí naději života věčného. Rouch zelených užívá církev v době po Zjevení Páně a po sv. Duchu, nepřipadá-li na ně svátek, který žádá barvy jiné.

Černá barva značí smutek. Rouch černých užívá církev na Velký pátek a při službách Božích za mrtvé.

§ 10. **Knihy bohoslužebné.**

Knihy, jichž církev užívá k službám Božím, jsou: misál čili mešní kniha, rituál, pontifikál, breviř a kniha sv. evangelii.

Misál čili mešní kniha obsahuje modlitby a čtení při mši sv. a jiných obřadech se mši sv. spojených na každý den církevního roku.

Rituál obsahuje modlitby a čtení při udělování sv. svátostí, církevních průvodech, žehnáních a svěceních, jež koná kněz.

Pontifikál obsahuje modlitby a čtení při posvátných úkonech, jež koná biskup.

Breviř jest kniha, z níž kněží a řeholníci se modlí církevní hodinky.

Kniha sv. evangelii obsahuje v řeči lidu epištoly a evangelia, připadající na jednotlivé svátky církevního roku.

§ 11. **Řeč bohoslužebná.**

Bohoslužebnou řečí v církvi při hlavních posvátných úkonech jest *řeč latinská*. A to proto, že

1. v době, kdy křesťanské učení v Evropě se šířilo, řeč latinská byla všeobecně rozšířena a při bohoslužbě i potom užívána, když v obecném životě již se jí nemluvalo.

2. Řeč latinská jako jazyk mrtvý již se nemění, a tím zaručuje též stálost a nezměnitelnost posvátným obřadům.

3. Jedinou řečí bohoslužebnou naznačuje se jednotavíry mezi všemi národy.

4. Řečí touto, lidu nesrozumitelnou, se naznačuje, že sv. víra obsahuje mnohá tajemství, jichž člověk nemůže pochopiti.

Aby věřící posvátným obřadům rozuměli, vykládají se jim ve škole i v kostele při kázání a křesťanském cvičení.

Zvláštní výsadou sv. Otce Benedikta XV. dovoleno bylo v některých chrámech v Čechách¹⁾ a na Moravě²⁾ sloužiti mši sv. řečí staroslověnskou. Také dovoleno je při zpívané mši sv. zpívati epištoly a evangelium též jazykem národním.

III.

O čase čili roku církevním.

§ 12. Rozdělení a význam roku církevního.

Již v Starém zákoně poručil Hospodin vedle soboty světití též jiné svátky v roce. V Novém zákoně vedle neděle ustanovila církev též jiné slavnosti a svátky.

Církevní rok jest souhrn všech slavností a svátků, od církve ustanovených, jež v roce za sebou následují.

Církevní rok počíná první nedělí adventní a končí sobotou před 1. nedělí adventní příštího roku. Církevní týden počíná nedělí; církevní den večerem přede dnem svátečním.

Církevní rok dělí se podle trojich hlavních svátků na tři doby: 1. *dobu vánoční*, 2. *dobu velikonoční* a 3. *dobu svatodušní*.

Doba vánoční nám připomíná lásku Boha Otce, který tak miloval svět, že syna svého jednorozeného pro spásu naši seslal. *Doba velikonoční* nám připomíná lásku Boha Syna, který za nás trpěl a umřel, z mrtvých vstal a na nebesa vstoupil. *Doba svatodušní* nám připomíná lásku Ducha svatého, který nás posvěcuje.

Doba vánoční trvá od první neděle adventní až do neděle devítník; doba velikonoční od devítníku do svátku nanebevstoupení Páně, doba svatodušní od svátku nanebevstoupení Páně až do první neděle adventní.

Před hlavními svátky církevního roku (hody Božími) jest vždy řada dní, v nichž se máme na tyto svátky připravovati. Proto se ty dni nazývají *přípravou* čili *předhodem*. Tato příprava je buď *vzdálenější* (delší doba), nebo *blížejší* (jediný den před svátkem: *vigilie*). — Rovněž tak po hlavním svátku církevního roku je vždy řada dní, v nichž si význam uplynulého svátku znovu připomínáme a k němu se takoruka vracíme. Dni tyto se nazývají *po hodem*. U velkých svátků trvá jich svěcení obyčejně osm dní a jmenuje se *oktáva*.

Před velkými svátky první křesťané přísně se postili a večer shromažďovali se v chrámě. Tam bděli, modlili se a zpívali žalmy, a tak se na den sváteční připravovali. Tento večer nazýval se *svatvečer* čili *vigilie* (bdění). Později byly tyto pobožnosti zrušeny; ale zůstaly o dnech před velkými svátky posty, jež se nazývají *posty svatvečerní*.

Každý týden světi se jako den sváteční *neděle* (první den v téhodni), protože: 1. Pán Ježíš v neděli vstal z mrtvých a 2. v neděli seslal Ducha svatého.

Církev ustanovila tyto svátky, bychom: 1. o tajemstvích víry pobožně a vděčně uvažovali a je uctívali; 2. Boha v jeho svatých chválili; 3. svaté za jejich přímluvu vzývali a ctností jich následovali.

Rozeznáváme svátky: 1. *zasvěcené a nezasvěcené*. Zasvěcené svátky jsou ty, které světi se jako neděle v kostele i mimo kostel; nezasvěcené, které se světi jenom v kostele.

Poznámka: Jako v 18. století papežové Benedikt XIV. a Klement XIV., tak i na počátku tohoto století sv. Otec Pius X., aby ulehčil křesťansko-katolickému lidu, zejména odkázanému na práci rukou svých, a usnadnil mu možnost opatřovati si potřeby životní, dovolil o některých svátcích dosud zasvěcených konati služebné práce a zprostil věřící povinnosti býti na mši sv. Svátky ty jsou: sv. Štěpána, prvomučedníka, Očišťování P. M., Zvěstování P. M., Pondělí velikonoční, Pondělí svatodušní a Narození Panny Marie. Služby Boží konají se o jmenovaných dnech jako dříve. Nehřeší však, kdo o těch dnech není na mši sv. a koná služebné práce.

2. Svátky *Páně, Panny Marie, andělů a svatých*. Svátky Páně světi se ke cti trojjediného Boha nebo některé božské osoby; svátky Panny Marie, andělů a svatých ke cti těchto vyvolených Páně.

3. Zasvěcené svátky jsou *obecné a zvláštní*. Svátky obecné jsou ty, které se světi v celé církvi (vánoce, velikonoce, svatodušní svátky, hlavní svátky mariánské, sv. Petra a Pavla a j.); svátky zvláštní, které se světi jen v některé zemi (v Čechách¹) sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého, na Moravě²) sv. Cyrila a Metoděje a t. d.).

4. Svátky *stálé a pohyblivé*. Svátky stálé jsou ty, které se světi každý rok v týž den (hod Boží vánoční vždy 25. prosince, sv. Václava vždy 28. září a t. d.); pohyblivé, které každý rok v týž den se nesvěti. Takové jsou na př. svátky velikonoční a svatodušní.

Naučení: Sleduj v duchu církve každou dobu církevního roku! Opatři si knihu, v níž církevní rok ve svých svátcích a slavnostech řádně je vyložen, a každý den — jako zbožní předkové naši činili — v ní čítej! Tak se posílíš v křesťanském smýšlení a utvrdíš v následování těch, jichž životopis jsi četl. Budeš prospívati v ctnostech a každý den roku bude ti nový, významný a vzácný.

A. Doba vánoční.

§ 13. Příprava k svátkům vánočním. Advent.

Vzdálenější přípravou na svátky vánoční jest *doba adventní čili advent*.

Advent jest slovo latinské a znamená příchod čili příští. Příprava na svátky vánoční jmenuje se advent, poněvadž se máme v této době připravovati na příchod Pána Ježíše.

Advent trvá čtyři neděle. Čtyři neděle adventní připomínají nám onu dlouhou dobu, ve které lidstvo očekávalo Vykupitele a připravovalo se na jeho příchod.

Advent je v době zimní, kdy u nás noc je nejdelší a den nejkratší. A tak již tento roční čas nám významně připomíná, že před příchodem Ježíše Krista na světě panovala tma nevěry a hříchů.

Advent je doba kající, neboť na příchod Páně máme se připravovati kajícností a pokáním, jako předchůdce Páně sv. Jan Křtitel vybízel lid k pokání. Proto zapovídá církev hlučné veselí. Roucha bohoslužebná jsou barvy fialové, při mši sv. vynechává se, co značí radost („Gloria“). Věřícím nařizuje církev častější posty (suché dni po 3. neděli adventní, středy jsou posty ujmy, pátky posty zdržlivosti a ujmy) a vybízí nás k horlivější modlitbě a přijímání sv. svátostí.

V době adventní slouží se v chrámech před svítáním mše sv., zvaná *roráty*.

Roráty jmenuje se tato mše sv. proto, že vstup její (introit) začíná slovy proroka Isaiáše: „Rorate coeli desuper... Rosu dejte nebesa shůry a oblakové dštěte Spravedlivého; otevři se země a vypuť Spasitele.“ (Is. 45., 8.) Slovy těmi vyjadřuje církev svoji vroucí touhu po zaslíbeném Spasiteli. Roráty se slouží v barvě bílé, protože se konají spolu ke cti nejblahoslavenější Panny Marie, kterou v této době zvláště máme ctíti a vzývati jako vyvolenou matku Páně.

Bližší přípravou k svátkům vánočním (vigilii, svatvečerem) je **Štědrý den** (24. prosince). Na ten den koná se také památka našich prarodičů Adama a Evy. V tento den, jako o všech svatvečerech velikých svátků, nařizuje církev přísný půst (zdržlivosti a spolu ujmy).

Štědrým jmenuje se tento den proto, že si připomínáme štědrost Boha Otce, který tak miloval svět, že „Syna svého dal, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl

život věčný“. Z té příčiny poděluji se i křesťané (obyčejně u večer) dárky.

V domácnostech oslavuje se narození Páně též vánočním stromkem a jesličkami. — Vánoční stromek nám připomíná strom v ráji, z jehož ovoce naši prarodiče jedli a tím ztratili spasení, a spolu strom kříže, na němž nám Ježíš Kristus znovu spasení zasloužil. Jeho světla nám připomínají Pána Ježíše, který jest světlem světa, a dárky na něm zavěšené hojné milosti, jež nám Ježíš Kristus (svým příchodem) přinesl. — Jesličky znázorňují narození Páně v Betlemě. Stavěl je po první sv. František z Assisi (zemř. r. 1226).

§ 14. Svátky vánoční.

Hlavním svátkem v době vánoční jest **hod Boží vánoční**. Slaví se vždy dne 25. prosince. Tento den si připomínáme narození Páně v chlévě betlemském.

Jméno vánoce znamená tolik, jako svatá noc. — Tři hlavní svátky v roce církevním se nazývají hody Boží, poněvadž dávní křesťané o těchto svátcích přicházeli k stolu Páně, k hodu Božímu, a potom zasedali k společné hostině, zvané „hody lásky“.

Na znamení veliké radosti z narození Spasitelova smí sloužiti v ten den kněz t ř i m š e sv. Prvá se jmenuje a n d ě l s k á, poněvadž se při ní čte evangelium, jak andělé na nebi oslavovali narození Páně. Druhá se jmenuje p a s t ý ř s k á, poněvadž se při ní čte evangelium, jak pastýři se klaněli novorozenému Spasiteli. Třetí s l a v n á, neboť při ní se čte počátek evangelia sv. Jana, slavně svědčící o božství Ježíšově. („Na počátku bylo Slovo“ a t. d.)

Tři mše sv. nám připomínají trojí narození Páně: věčné z Boha Otce, časné z Marie Panny, duchovní v srdcích lidských ve sv. přijímání. — U nás slouží kněz prvou mši sv. o půlnoci, poněvadž podle podání Pán Ježíš se narodil v půlnoci. (Půlnoční.)

Dne 26. prosince je svátek sv. Štěpána, prvomučedníka. Služby Boží konají se v ten den jako o svátcích zasvěcených; nehřeší však, kdo není přítomen mši sv. a koná práce služebné.

Dne 27. prosince je svátek sv. Jana evangelisty a miláčka Páně, a dne 28. prosince svátek Mladátek, pacholátek na rozkaz krále Heroda v Betlemě a okolí povražděných. Tyto svátky nejsou svátky zasvěcenými.

O svátku sv. Jana evangelisty žehná kněz v některých kostelích víno, které potom podává věřícím píti, říkáje: „Pij lásku sv. Jana!“

Činí se tak na památku, že kdysi k sv. Janu přistoupil pohan Aristodemos a slíbil mu, že uvěří v Ježíše Krista, když sv. Jan beze škody vypije víno prudkým jedem otrávené. Sv. Jan požehnav je, bez ujmy na zdraví tak učinil a pohan, vida ten div, stal se křesťanem. (Zbožná pověst.)

Vhodně pojí se k Božím hodům vánočním ony tři svátky, neboť sv. Štěpán vydal svědectví o Ježíši Kristu životem i smrtí, sv. Jan evangelista životem, Mladátka smrtí a nikoli životem.

§ 15. Svátek obřezání Páně. (Nový rok.)

Osmého dne po hodě Božím vánočním (1. ledna) slaví se svátek **obřezání Páně** na památku, že Spasitel podle zákona židovského osmého dne po narození byl obřezán a Ježíš nazván.

Obrízka židovská byla předobrazením křtu sv.

Před tímto svátkem slaví církev památku *sv. papeže Sylvestra* (31. prosince).

Tím dnem končí občanský rok. Na poděkování za všechny milosti, jichž křesťanům v uplynulém roce se dostalo, koná se večer toho dne v chrámě slavné díkůčinění a požehnání.

Před nimi bývá obyčejně kázání.

Svátkem obřezání Páně počíná **nový občanský rok**. Tento den prosí věřící při službách Božích za nové milosti pro rok nový a činí bohumilé úmysly.

Po dávném zvyku v tento den křesťané vzájemně si blahopřejí. — Římané oslavovali vždy počátek nového roku hlučnou slavností ke eti boha času, Jana. (Odtud leden zval se januarius.) Křesťané na rozdíl od nich trávili nejprve tento den v tiché kajinosti, a teprve když pohanské náboženství zaniklo, ustanovila církev první den v občanském roce za den sváteční.

Dne 2. ledna slavíme nezasvěcený svátek nejsvětějšího jména Ježíš. Tento den máme o významu jména Ježíš rozjímati, všech urážek, jimiž jsme zneuctili nejsvětější jméno, litovati a Pánu Ježíši za naše vykoupení děkovati.

Svátek tento slavil se původně se svátkem Obřezání Páně, od počátku 18. století druhou neděli po Zjevení Páně, sv. Otec Pius X. položil jej na neděli po Obřezání Páně. — O svátku nejsvětějšího jména Ježíš a po celý oktáv mohou věřící získati plnomocné odpustky, když sv. svátostí přijmou, mši sv. nábožně jsou přítomni a na úmysl sv. Otce pomodlí se obvyklé modlitby.

§ 16. Svátek zjevení Páně čili sv. tří králů a neděle po něm.

Šestého ledna slavíme svátek zjevení Páně. Ten den připomínáme si: 1. příchod sv. tří králů do Betlema, jímž se Ježíš dal poznati čili zjevil jako zaslíbený Vykupitel světa; 2. křest Pána Ježíše v Jordáně, kde se zjevil jako Syn Boží, a 3. první zázrak Ježíšův v Káni, kde se přítomným zjevil jako pravý Bůh. (Trojí zjevení Páně: 1. mudrcům, 2. při křtu v řece Jordáně, 3. v Káni Galilejské.)

Že památka na příchod sv. tří králů čili mudrců v tento den u nás převládá, nazývá se obyčejně svátek tento svátkem sv. tří králů. Podle dávného podání sluli: Kašpar, Melichar, Baltazar.

O vigílii tohoto svátku světí se v našich chrámech *voda tříkrálová* a žehná se *křída*.

Ve východní církvi o svátku zjevení Páně bývali křtěni dospělí katechumeni. Proto v předvečer byla k tomu účelu svěcena křestní voda. Vody té ke křtu sv. u nás již se neužívá. — Vodou tříkrálovou vykropují křesťané své příbytky na úmysl, aby Bůh všechny tam obývající chránil od poskvrny hříchů a od všelikých neduhů a nemocí. Též vykuřují příbytky kadidlem, aby modlitby přebývajících Bohu byly tak příjemné, jako libá vůně kadidla. Křídou zapisují na dveře prvá písmena jmen sv. tří králů a přidávají letopočet (K + M + B + 1921). Jména sv. tří králů mají nám připomínati, že máme Pána Ježíše milovati touže láskou jako sv. tři králové a horlivě jemu se klaněti; připojuje se letopočet, poněvadž tímto dnem dříve počínal nový rok.

Podle svátku zjevení Páně jmenují se neděle po něm *neděle po Zjevení Páně* (první neděle po Zjevení Páně, druhá po Zjevení Páně a t. d.). Nejméně jest jedna, nejvíce jich však může být *šest*.

Počet neděl po Zjevení Páně závisí na tom, kdy připadnou svátky velikonoční. Připadnou-li dříve, jest neděl po Zjevení Páně méně; připadnou-li později, jest jich více. — Tyto neděle jsou *pohodím svátků vánočních*.

§ 17. Svátek obětování Páně.

Druhého února slaví se svátek obětování Páně čili *očistování Panny Marie*. Služby Boží konají se jako o svátku zasvěceném. Nehřeší však, kdo v ten den není na mši sv. a koná služební práce. Tento den si připomínáme, kterak Panna Maria čtyřicátého dne po narození Ježíšově nesla jej do chrámu jeru-

salemského, aby prvorozeného Syna svého podle zákona židovského obětovala (obětování Páně) a sebe obětí očistila (očišťování Panny Marie). Protože se tento den světí v chrámě svíce, zvané hromnice, nazývá se tento svátek též hromnice.

V chrámě konají se tyto obřady: 1. světí se svíce — hromnice; 2. koná se průvod s hromnicemi kolem kostela; 3. slouží se slavná mše sv.

1. Tento den světí se svíce proto, že stařec Simeon, poznáv z vnuknutí Ducha sv. v obětovaném Ježíši přislíbeného Vykupitele světa, nazval jej „světlem k osvícení pohanů a k slávě lidu israelského“. — Kněz světí je modlitbou, svěcenou vodou a okuřováním kadidlem.

Nazývají se hromnice, poněvadž křesťané za bouře a hromobití ve svých příbytcích je rozsvěcují a při nich se modlí, aby je, jich příbytky a role Bůh chránil. Také se rozsvěcují, když křesťan umírá. Jich světlo znamená „světlo jeho víry“ a spolu prosbu, aby umírajícímu svítilo „světlo věčné“, t. j. aby došel spasení.

2. Po svěcení koná se kolem kostela průvod. Při něm kněz a věřící nesou v ruce rozžaté hromnice, zpěváci pak propěvují chvalozpěv, jímž Simeon vítal narozeného Vykupitele.

Průvod nám připomíná cestu Panny Marie s Ježíškem na rukou do chrámu jerusalemského. Spolu nám připomíná, že i my jednou vejдем do nebeského chrámu, když na své pozemské pouti budeme mít stále na paměti Ježíše (svíce v rukou) a jeho sv. naukou budeme se řídit. — Pohané konávali v únoru ke cti svých lichých bohů hlučné průvody s hořícími pochodněmi v rukou. Církev, aby tyto průvody potlačila, zavedla průvod s hromnicemi ke cti Pána Ježíše a jeho matky.

3. Když průvod vrátí se do chrámu, slouží kněz slavnou mši sv. Když při ní zpívá jáhen evangelium, drží kněz a věřící opět rozžatou hromnicí v rukou.

Dne 3. února jest nezasvěcený svátek biskupa a mučedníka svatého Blažeje. Ten den po mši sv. uděluje kněz věřícím *požehnání sv. Blažeje*. Klade totiž dvě hořící svíce, křížem přeložené, věřícím pod hrdlo a prosí Boha, by je neduhu hrdla a každého jiného neduhu ráčil uchrániti. Děje se tak na památku, že sv. Blažej modlitbou svojí dítě, jemuž uvázla kost v hrdle, zázračně zachránil od zadušení.

Naučení: „Spatruješ, kterak chvátají pastýřové? Nikdo zajisté, kdo Krista hledá, nečiní to lenivě,“ praví sv. Ambrož. Proto uvítej i ty v době vánoční Spasitele v srdci svém hodným sv. přijímáním! — Vzpomínej na jeho mládí a přičiň se, abys i ty prospíval po jeho příkladě věkem, moudrostí a milostí před Bohem i před lidmi!

B. Doba velikonoční.

§ 18. Příprava k svátkům velikonočním. Půst.

Vzdálenější příprava k svátkům velikonočním jest dvojí: *předpostí a půst.*

Za starších dob půst před velikonocemi nepočínali křesťané stejnou dobou. Někde postili se 70 dní před velikonocemi, jinde 60, jinde 50 dní. Aby půst trval všude stejně, ustanovila církev v 6. století, aby vlastní půst trval 40 dní, a 3 neděle před ním byly přípravou k němu čili předpostím.

Předpostí trvá od neděle devítník až do Škaredé čili Popeleční středy. Jest to již doba kající; proto roucha bohoslužebná jsou barvy fialové a při mši sv. se vynechává vše, co značí radost, jako „Gloria“, „Alleluja“ a j. Věřícím církev ukládá, aby se v této době vystříhali všech hlučných radovánek a činili pokání. V předpostí spadá neděle devítník, pak první a druhá neděle po devítníku.

První neděle v předpostí jmenuje se devítník, protože jest to devátá neděle před velikonocemi. Latinsky nazývá se též: septuagesima (t. j. sedmdesátý den) a dvě neděle po devítníku sexagesima (t. j. šedesátý den) a quinquagesima (t. j. padesátý den) před velikonocemi. Jmenují se tak proto, že dříve již 70., 60. neb 50. dnem před velikonocemi půst začínal. — Druhou neděli po devítníku lid nazývá též nedělí masopustní, poněvadž tuto neděli, poslední před dobou svatopostní, oddával se rozličným hodům a radovánkám. Maškarních průvodů, z pohanských dob pocházejících a křesťana nedůstojných, jež se v posledních 3 dnech před svatopostní dobou namnoze konají, církev neschvaluje a vystavuje v chrámech nejsvětější svátost oltární, věřící vybízí ke kajivosti.

Půst vlastní trvá čtyřicet dní, od Popeleční středy až do Božího hodů velikonočního (půst čtyřicetidenní). Církev v tuto dobu důtklivěji než v předpostí vybízí věřící k přijímání sv. svátostí a ke skutkům kajícím: modlitbě, postu, almužně.

Půst trvá čtyřicet dní na památku, že Pán Ježíš 40 dní na poušti se modlil a postil, a tak k veřejnému působení svému jako člověk se připravoval. Pobožnosti, jež církev v době svatopostní zvlášť doporučuje, jsou postní kázání, křížová cesta a růžence.

Postní kázání, jež mají nás ke kajcnosti povzbuzovati, jednají o utrpení Páně, o sedmeru hlavních hříchů, posledních věcech člověka a j.

O křížové cestě viz na str. 89. O růženci na str. 87.

Postní neděle měly u starých Čechů svá zvláštní jména. Tak se nazývala první neděle postní černá, že v tuto neděli odívaly se hlavně ženy na znamení, že svatopostní doba nastala, v šat barvy černé. Druhá slula prázdná, že pojídali postní pokrmy, pražmo (pražená zrna obilní) a polévku z něho. Třetí kýchavná, že někdy konávali pobožnost za odvrácení moru, který prý kýcháním počínal se jeviti. Čtvrtá družebná, že družbové počínali sjednávati sňatky; pátá smrtná, že smrtku, znamení zimy, vynášeli z obce do vody; šestá květná.

Postními dny jsou tu všechny dni všední. Popeleční středa, středa po první neděli postní, všesky pátky, čtvrtek a sobota posledního téhodne jsou dny zdržlivosti a ujmy, ostatní dny jsou dny ujmy.

Mimo čtyřicetidenní půst jest v církevním roce též půst čtvera suchých dní čili kvatemb. V každém čtvrtletí jest týden, v němž středa, pátek a sobota jsou dny postními. Církev ustanovila tento půst, aby jím věřící za hříchy, v uplynulém čtvrtletí spáchané, činili pokání, Bohu za prokázaná dobrodiní děkovali, a za „horlivé dělníky na vinici Páně“ prosili. O těchto dnech udělovala se svěcení kněžstva. — Posty čtvera suchých dní jsou: 1. po třetí neděli adventní, 2. po první neděli postní, 3. po Božím hodě svatodušním a 4. v témdni po svátku povýšení sv. kříže (14. září) čili třetí týden v měsíci září. Také tyto posty ulehčují biskupové ze zvláštní plnomoci Sv. Stolice. Dovolují věřícím o suchých dnech připadajících v oktávě svatodušní a v měsíci září požívati masitých pokrmů ve středu a v sobotu a promíjejí závazek újmy o těchto dnech kvatembrových. V pátek ovšem není dovoleno požívati masitých pokrmů.

Středa, kterou svatopostní doba počíná, jmenuje se Škaredá čili Popeleční.

Škaredá zove se odtud, že ti, kdo začínali veřejné pokání, oblékali na znamení kajcnosti smutné (škaredé) roucho. Popeleční, že se křesťanům dává popelec.

Po mši sv. sype kněz věřícím (dříve jen veřejným kajcíníkům) v podobě kříže na čela zehnaný popel, říkáje: „Pomni, člověče, že prach jsi a v prach se navrátíš.“

Popel je z ratolestí, jež se minulý rok o Květné neděli světily. Jsou případným znamením pomíjejícího slávy světské; neboť týž lid, který s ratolestmi v rukou vítal Ježíše, když slavně před velikonoce vjížděl do Jerusalema, brzy nato volal: „Ukřižuj, ukřižuj ho!“ — Sypání popelu nám připomíná, že máme pamatovati na smrt, všech hluchých radovánek v čase svatopostním zanechati a činiti pokání.

Nejpamatnější neděle postní jsou: pátá a šestá.

§ 19. Neděle smrtelná.

P á t á n e d ě l e p o s t n í nazývá se **smrtelná**, poněvadž při mši sv. čte se evangelium, že nepřátelé chtěli Pána Ježíše v předsíni chrámové ukamenovati, protože se nazval Synem Božím. Ale Pán Ježíš, uchýliv se mezi zástupy, skryl se před nimi. Na památku toho z a h a l u j í se v š e c h n y k ř í ž e v chrámě fialovou rouškou.

O této neděli tím důtklivěji nám církev při bohoslužbě připomíná, abychom o utrpení a smrti Páně kajícím rozjímali. Na znamení zármutku vynechává se v stupňových modlitbách při mši sv. žalm 42., jakož i chvalořečení: „Sláva Otci i Synu i Duchu sv.“

§ 20. Neděle květná. Svatý týden.

Š e s t á n e d ě l e p o s t n í nazývá se **květná**, poněvadž kněz světí před slavnou mší sv. kvetoucí ratolesti. (U nás nebývá ještě jiných květů mimo květy jivy, topole a j. „kočičky“ zvané.) Květy světí se na památku toho, že ten den si připomínáme, kterak Pán Ježíš, sedě na oslátku, jel do Jerusalema, a lid, metaje ratolesti se stromů a prostíraje roucha svá na cestu, provolával mu slávu jako synu Davidovu a svému mesiáši.

V chrámě konají se tyto obřady: 1. s v ě t í s e r a t o l e s t i, 2. k o n á s e s n i m i p ř ů v o d a po něm 3. s l o u ž í s e s l a v n á m š e s v.

1. Kněz s v ě t í r a t o l e s t i modlitbou, svěcenou vodou a okuřováním kadidlem.

2. Po svěcení vychází p ř ů v o d z k o s t e l a a b ě ř e se kolem něho. Kněží i lid mají v rukou svěcené ratolesti; zpěváci zpívají chvalozpěv, který připomíná slavné vítání Ježíše Krista. Když průvod se vrací, vejde část zpěváků do chrámu a dveře se uzavrou. Ostatní zpěváci, kněží a lid zůstanou před zavřenými dveřmi. Nato zpěváci uvnitř chrámu a před chrámem zpívají střídavě chvalozpěv ke cti Pána Ježíše („Sláva, chvála i čest budiž tobě, králi, Kriste Vykupiteli“). Když chvalozpěv skončen, klepá kněz třikráte koncem kříže na dveře chrámové, které se otevrou, a průvod vchází do chrámu.

Průvod kolem chrámu značí slavný vjezd Pána Ježíše do Jerusalema. Když průvod vrací se do chrámu, dveře se zavírají na znamení,

že brána nebeská hříchem byla nám uzavřena. Kněz klepe křížem na dveře chrámové, abychom si připomněli, že Ježíš Kristus smrtí svou na kříži nebe nám otevřel. — Svěcené ratolesti uchovávají křesťané ve svých příbytcích, aby si připamatovali, že mají stále Ježíše Krista oslavovati.

3. Po průvodě slouží se slavná mše sv. Při ní před evangeliem zpívají se pašije. (Kněz čte je mezitím potichu na straně epištolní.) Při slovech: „Ježíš Kristus vypustil duši“, zpěv na chvíli umlká, kněz i věřící poklekají a mlčky klanějí se Pánu Ježíši, jenž smrtí svou nás vykoupil.

Pašije, z latinského slova *passio*, t. j. utrpení, jest vypravování o utrpení a smrti Páně. O smrti Páně zachovali nám zprávu všichni čtyři evangelisté: sv. Matouš, sv. Marek, sv. Lukáš a sv. Jan. O Květné neděli čtou se pašije podle sv. Matouše. — Aby pašije lépe vynikaly, zpívá je několik osob; jeden zpívá slova evangelistova, jiný slova Pána Ježíše, jiný Annáše, Kaifáše, Piláta, Petra a t. d.; sbor zpívá, co provolávali židé.

Týden, který začíná Květnou nedělí, nazývá se *svatý, velký* nebo *pašijový*, neboť si tu připomínáme dny, kdy Pán Ježíš dokonal velké a svaté dílo našeho vykoupení.

Pašijový zove se proto, že se v něm čtou při mši sv. pašije, a to v úterý podle sv. Marka, ve středu podle sv. Lukáše a v pátek podle sv. Jana; v úterý a ve středu je čte pouze kněz (na straně evangelijní) při tiché mši sv., v pátek se zpívají jako o Květné neděli.

Nejpamátnejší dni svatého téhodne jsou: *Zelený čtvrtek, Velký pátek* a *Bílá sobota*.

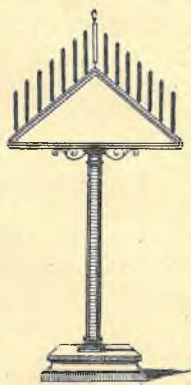
§ 21. Temné čili žalostivé hodinky.

Ve středu, ve čtvrtek a v pátek sv. téhodne konají se odpoledne nebo u večer v chrámech biskupských, kolegiálních a klášterních nebo i farních, při nichž více kněží jest ustanoveno, *temné čili žalostivé hodinky*.

Hodinky jsou církevní modlitby, které konají kněží a řeholníci v určité hodiny. Tyto hodinky nazývají se *temné*, protože dříve konaly se v noci jako přípravná (jitřní) pobožnost k Zelenému čtvrtku, Velkému pátku a Bílé sobotě; nyní však se již konají předcházející odpoledne. *Žalostivé* zovou se proto, že v nás mají vzbuzovati žal nad utrpením

Páně a našimi hříchy, které je zavinily. — Temné hodinky skládají se celkem ze 14 žalmů Davidových, čtení z Písma sv. a sv. Otců církevních, z chvalozpěvu Zachariášova a modliteb. Význačným je v nich pláč Jeremiášův (lamentace) nad zkázou města Jerusalema a jeho chrámu. Církev v obrazném smyslu připomíná jím pláč Pána Ježíše nad zkázou lidské duše, kterou zavinily hříchy, a spolu smrt jeho.

Před hlavním oltářem jest postaven velký, trojhranný svícen. Na něm hoří 14 svíců žlutých, nebílených, a na vrcholu svíce bílá; na oltáři 6 svíců rovněž žlutých, nebílených. — Po každém žalmu zhasí se jedna žlutá svíce na trojhranu, a při chvalozpěvu Zachariášovu po každém druhém verši zhasí se žlutá svíce na oltáři. Na konec odnáší se hořící bílá svíce za oltář a kněz se modlí, aby Bůh pro smrt Ježíše Krista byl nám milosrdný. Potom učiní se lomoz (řehtačkou nebo klapačkou) a bílá svíce opět se přinese a postaví na oltář.

Obr. 34. Trojhranný svícen.

Bílá svíce značí Pána Ježíše; žluté značí jeho apoštoly a učedníky. — Tyto svíce se zhášejí na znamení, že apoštolové a učedníci opouštěli jeden po druhém Pána Ježíše, když byl jat a vsazen do žaláře. Bílá svíce odnáší se za oltář a potom opět se vynese a na oltář umístí, poněvadž Pán Ježíš jako člověk umřel a do hrobu byl položen, a potom vstal z mrtvých. Lomoz značí zemětřesení při smrti a vzkříšení Páně.

§ 22. Zelený čtvrtek.

Zelený čtvrtek nám připomíná, že Pán Ježíš s apoštoly slavil poslední večeři a při ní ustanovil nejsvětější svátost oltářní a mši sv.; po večeři na hoře Olivetské se modlil, tam byl jat, k smrti odsouzen a do žaláře vsazen. Jest to den radosti, ale též hlubokého bolu.

Proto i církev ve sv. svých obřadech z nejvyšší radosti hned upadá v hluboký žal a ukládá věřícím v tento den přísný půst.

Zeleným nazývá se tento čtvrtek asi proto, že dříve ten den křesťané na památku, že v Starém zákoně bylo přikázáno jísti beránka velikonočního s polními saláty, požívali první zelené jarní plody

(zeleninu). Jiní odvozují jméno to odtud, že veřejní kajícíci tento den došli rozhřešení a jsouce přijati do sboru věřících, „z ratolestí suchých opět se stávali ratolestmi zelenými“. (Luk. 23., 31.)

V chrámě konají se tyto obřady: 1. Slouží se slavná mše sv. (při ní v biskupských chrámech světi biskup sv. oleje). 2. Koná se průvod s nejsvětější svátostí k vedlejšímu oltáři nebo do postranní kaple. 3. Odhalují a omývají se oltáře. 4. Koná se mytí nohou. 5. Odpoledne konají se temné hodinky.

1. Slavná mše sv. V každém chrámě slouží se toliko jedna, a to slavná mše sv. Tato mše sv. nám připomíná poslední večeři Páně. Z radosti, že při ní Pán Ježíš ustanovil nejsvětější svátost oltářní, jest roucho mešní barvy bílé. — Při této mši sv. jest zvláštní: 1. že při „Gloria“ zvoní se všemi zvony v kostele i na věži chrámové. 2. Při pozdvihování proměňuje kněz tři hostie, z nichž jednu přijímá a ostatní ukládá do zvláštního kalicha. 3. Při přijímání kněží i lid přistupují k stolu Páně.

Při „Gloria“ zvoní se všemi zvony na znamení radosti, že Pán Ježíš ustanovil nejsvětější svátost oltářní. Potom zvony i varhany umlkají až do „Gloria“ na Bílou sobotu, protože po večeři Páně nastalo jeho utrpení. Místo zvonů užívá se v tuto dobu dřevěných klapáček. — K sv. přijímání přistupují kněží i lid na památku, že Pán Ježíš při poslední večeři, proměniv chléb a víno v tělo a krev svoji, lámal a dával přítomným.

Obřady při svěcení sv. olejů viz na str. 81.

2. Průvod s nejsvětější svátostí. Po mši sv. kněz nejprve okuřuje kadidlem sv. hostie, jež do kalicha uložil, a potom zahaliv kalich velem, přenáší je v slavném průvodu s hlavního oltáře k vedlejšímu oltáři nebo do postranní kaple. Při průvodu nad nejsvětější svátostí nesou se nebesa a zpívá se chvalozpěv k její počtě („Pange lingua“). Potom kněz postaviv nejsvětější svátost na vedlejší oltář, znovu ji kadidlem okuřuje a ukládá ve svatostánku.

Na vedlejší oltář přenáší se také ciborium ze svatostánku hlavního oltáře. — Průvod s nejsvětější svátostí nám připomíná cestu Pána Ježíše z večeřadla na horu Olivetskou; uložení nejsvětější svátosti ve svatostánku vedlejšího oltáře — jeho uvěznění v domě Kaifášově

3. Nato odloživ mešní roucho, kněz obléká na znamení žalu pluvíál barvy fialové a odhaluje a umývá oltáře. Sejme s hlavního oltáře všechny ozdoby a mešní plátna a pokropí oltářní desku svěcenou vodou. Totéž činí při ostatních oltářích. Na kůře mezitím zpívají se slova žalmu (21., 19.): „Rozdělili sobě roucha má a o můj oděv metali los.“

Odhalování oltářů nám připomíná, že Pána Ježíše dříve, než jej ukřižovali, svlékli ze šatů.

4. *Mytí nohou*. V biskupských chrámech biskup myje (dle dávného obyčeje římského) třinácti starcům nohy. Když jáhen zapěl evangelium, které vypravuje, že Pán Ježíš apoštolům nohy myl, odkládá biskup pluvíál, opáše se bílým rouchem a přiklekaje k starcům, omývá jim nohy, je utírá a líbá.

Mytí nohou koná se na památku, že Pán Ježíš při poslední večeři umýval nohy apoštolům. Jest to zajisté významný příklad pokory a spolu účinné lásky, kterou všichni vespolek máme se milovati. — Tento obřad koná se též v chrámech opatských a jiných. Papež myje nohy kněžím.

§ 23. Velký pátek.

Velký pátek jest památným dnem smrti Páně na kříži a jeho pohřbu. Proto jest to den nejhlubšího smutku a přísného postu.

Velký nazývá se tento pátek proto, že tento den Pán Ježíš dokonal veliké dílo našeho vykoupení.

Při obřadech toho dne s počátku nehoří žádné světlo; i věčná lampa se zhasí na znamení, že zhaslo „světlo světa“. Oltář jest prost všech ozdob, na stupních jeho jest koberec černé barvy; roucha kněžská jsou rovněž černá.

V chrámě konají se tyto obřady: 1. Kněží vrhají se na stupních oltářních na tvář. 2. Čtou se dvě části Písma sv. Starého zákona. 3. Zpívají se pašije. 4. Kněz koná modlitby za všechny stavy a lidi. 5. Koná se odhalování a pocta kříže. 6. Slouží se mše sv. předposvěcení a 7. nejsvětější svátost oltářní se odnáší do Božího hrobu. 8. Odpoledne konají se temné hodinky.

1. Kněží, přišedše k oltáři, vrhají se na stupních oltářních na tvář na znamení nejhlubšího smutku nad smrtí Spasitelovou.

Bratři Josefovi, přátelé Jobovi z hlubokého zármutku padli na tvář.

2. Potom na epištolní straně čtou se dvě části Písma sv. Starého zákona, na smrt Páně se vztahující.

Prvá část jest z proroka Oseáše (6., 1.—6.), v níž prorok předpovídá smrt Páně; druhá z Mojžíše (II. Mojž. 12., 1.—11.) o beránku velikonočním, jenž předobrazoval smrt Páně.

3. Pak zpívají se týmž způsobem jako o Květné neděli pašije podle sepsání sv. Jana.

Sv. Jan byl svědkem smrti Páně. Pašije jeho zpívají se jako na důkaz, že se vyplnilo, co o smrti Vykupitelově v Starém zákoně bylo předpověděno a předobrazeno.

4. Kněz koná modlitby za všechny stavy a lidi. Nejprve za stav duchovní: za papeže, za biskupy, kněze a všechny osoby vyšších a nižších svěcení; pak za stav světský: za zeměpána, věřící, katechumeny, za lidi všelikými strastmi stížené, za bludaře a odpadlíky, za židy a pohany.

Před každou modlitbou zpívá kněz: „Oremus“, t. j. „Modleme se“ a nato jáhen vyzývá: „Flectamus genua“ t. j. „poklekněme“, a kleká. Jen při modlitbě za židy k pokleknutí nevyzývá a nekleká, protože židé z posměchu klekali před Pánem Ježíšem. — Tento den modlí se církev při svých obřadech za všechny lidi, protože Pán Ježíš umřel za všechny lidi a církev katolická též hledá spasení všech lidí.

5. Potom se koná odhalování a pocta kříže. Kněz odloživ vrchní roucho mešní, jde na nejnižší stupeň oltáře při straně epištolní, běře do rukou kříž černou rouškou zahalený, a tváří k lidu obrácen, odhalí vrchní část kříže a zpívá: „Ejhle, dřevo kříže, na němž spása světa pněla!“ Na kůře mu odpovědi: „Pojďte a klanějme se jemu!“ Pak vystoupiv na nejvyšší stupeň při straně epištolní, odhalí pravé rameno kříže a pěje vyšším tónem táž slova (a kůr odpověď). Uprostřed oltáře, odhaliv celý kříž, ještě vyšším tónem vyzývá lid k poctě sv. kříže. — Potom odnáší kříž do lodi chrámové, klade jej na černý koberec, a třikráte poklekaje, po kolenou se blíží kříži a líbá jej z úcty k Spasiteli na pěti ranách. Po knězi uctívají tak kříž i věřící. Mezitím zpívají zpěváci na kůře t. zv. impropéria, žaloby Spasitelovy na nevděk lidu.

Kněz ponenáhlu odhaluje kříž na znamení, že i lidstvo jen ponenáhlu poznávalo Pána Ježíše. Kříž odhalený a vztyčený v rukou kněze připomíná smrt Páně na kříži, kterouž jsme došli vykoupení. — Kněz blíže se ke kříži, třikráte pokleká, aby trojím pokleknutím odčiněno bylo trojí pohanění Pána Ježíše: u Annáše, Kaifáše a Piláta. — Libajíce kříž projevujeme tím k němu úctu jako k nástroji našeho vykoupení. — *Impropéria* počínají slovy: „Národe můj, co jsem ti učinil aneb čím jsem tě zarmoutil, odpověz mi! Protože jsem tě vyvedl ze země egyptské, připravil jsi kříž Spasiteli svému.“

Po odhalování kříže koná se obyčejně kázání.

6. Mše sv. předposvěcených (darů). Na Velký pátek neslouží se mše sv. nikde, neboť myslí všech křesťanů jsou obráceny na krvavou obět Páně na kříži. Kněz přenáší v slavném průvodu obě sv. hostie v kalichu zpět na hlavní oltář a tam koná obřady a modlitby, které mši sv. se podobají. Pak jednu sv. hostii přijímá. Obřady tyto nazývají se mše sv. předposvěcených (darů).

Protože obřady tyto mši sv. jsou podobny, nazývají se mši sv. předposvěcených proto, že sv. hostie byla již na Zelený čtvrtek posvěcena, t. j. proměněna.

7. Na konec odnáší kněz nejsvětější svátost do Božího hrobu. Klade totiž zbývající sv. hostii do monstrance, zahaluje ji bílou rouškou a v slavném průvodu odnáší ji do Božího hrobu. Zde ji ještě jednou kadidlem okuřuje a vystavuje k veřejnému uctění lidu.

Božím hrobem jmenuje se oltář, upravený a ozdobený na způsob hrobu ve skále vytesaného, do něhož Pán Ježíš byl pochován. Odnášení nejsvětější svátosti připomíná pohřeb Pána Ježíše. Bílá rouška, sv. hostii zahalující, připomíná roucha, do nichž Josef z Arimathie a Nikodem zahalili tělo Páně. — Zbožní křesťané po celý den Boží hrob navštěvují a klanějí se Spasiteli v nejsvětější svátosti přítomnému. — K večeru kněz nejsvětější svátost zcela potichu z Božího hrobu odnáší a zase ukládá do svatostánku vedlejšího oltáře.

§ 24. Bílá sobota.

Bílá sobota nám připomíná, že Pán Ježíš v hrobě odpočíval. Proto hned zrána vystavuje kněz nejsvětější svátost, v monstranci zahalenou, k veřejnému uctívání v Božím hrobě.

Za starších dob v tento den nekonaly se ráno žádné obřady; teprve v noci (po 12. hodině) konaly se četné obřady, jež se vztahují ku vzkříšení Páně. Nyní však konají se tyto obřady již v sobotu ráno. — Bílá sobota jest nejbližší přípravou (vigilií) Božího hodů velikonočního a den přísného postu.

Bílou nazývá se tato sobota proto, že dříve dospělí katechumeni slavně byli křtěni a na znamení čistoty duše oblékali bílé roucha. — V tento den byli křtěni proto, aby byli podle duše obrazem Ježíše Krista vzkříšeného. — Se zvláštním svolením Apošt. stolice je u nás na Bílou sobotu dovoleno při večeři požívatí masitých pokrmů.

Na Bílou sobotu konají se tyto sv. obřady: 1. Světí se nov ý oheň. 2. Rozžihá se trojkrutec čili triangl. 3. Světí se velikonoční svíce čili paškál. 4. Světí se křestní voda. 5. Slouží se slavná mše sv. 6. K večeru koná se slavnost vzkříšení.

1. Svěcení nového ohně. Před chrámem postaví se hranička dříví a zapálí se jiskrou z kamene vykřesanou. V tomto ohni spalují se zbytky sv. oleje z předešlého roku. Kněz nový oheň světí modlitbou, svěcenou vodou a okuřováním kadidlem. Spolu světí pět velkých kadidlových zrn, která vložena býti mají do svíce velikonoční.

Obr. 35.
Troj-
krutec.

Nový oheň nám připomíná vzkříšení Páně. — Kámen, z něhož se jiskra vykřeše, značí Pána Ježíše, který se nazývá v Písmě sv. (Skut. apošt. 4, 11.) kamenem úhelným; oheň též značí světlo pravdy, jímž Pán Ježíš osvětil svět.

2. Rozžihá se trojkrutec čili triangl. Když průvod běře se od nového ohně do chrámu, jáhen u vchodu rozžehne z nového ohně jedno rameno trojkrutce, pokleká a zpívá: „Lumen Christi“ („Světlo Kristovo“). Zpěváci odpovědí: „Deo gratias“ („Bohu díky“). A na další cestě uprostřed chrámu za téhož obřadu (zpívá vždy o tón výše) rozžehne druhé a před hlavním oltářem třetí rameno trojkrutce.

Trojkrutec čili triangl značí nejsvětější Trojici Boží. Zapaluje se od nového ohně, poněvadž Ježíš Kristus nás poučil o Bohu

trojjediném; rozžihá se znenáhla proto, že lidstvo jen znenáhla poznávalo učení Pána Ježíše.

3. Nato svěťí jáhen u hlavního oltáře velikonoční svíci čili paškál. Při tom zpívá chvalozpěv ke cti vzkříšeného Spasitele, „Exultet“ zvaný, zasazuje do paškálu pět kadidlových zrn v podobě kříže a nato jej od trojkrutce zapálí. Od paškálu pak rozsvítí věčné světlo.

Chvalozpěv „Exultet“, tímto slovem začínající, opěvá vykupitelské dílo a vzkříšení Páně. V něm vybízí církev anděly a svaté k radosti nad vykonaným dílem vykoupení a lidí k povstání z hříchu k novému životu (k duchovnímu vzkříšení). — Paškál čili svíce velikonoční značí vzkříšeného Pána Ježíše; pět kadidlových zrn připomíná pět jeho ran; kadidlo vonné masti, jimiž tělo jeho bylo pomazáno. — Paškál rozsvěcuje se od trojkrutce na znamení, že vzkříšení Páně jest dílo Boha trojjediného. Od paškálu se rozsvěcuje věčné světlo na znamení, že Ježíš vstav z mrtvých již neumírá. — Trojkrutec staví se k oltáři na straně epištolní; paškál na straně evangelní a rozsvěcuje se při slavných službách Božích po celou dobu velikonoční.

4. Nato svěťí kněz křestní vodu. Před svěcením čte se u oltáře dvanácte prorocství Starého zákona, která se vztahují na Pána Ježíše a svátost křtu sv. Potom v průvodě ubírá se kněz ke křtitelnici a svěťí křestní vodu. Obřady tohoto svěcení jsou četné, neboť jimi se naznačují potřeba a mnohé účinky křtu sv.

Nejvýznamnější z nich jsou tyto: 1. Kněz koná nad vodou zařikávání (exorcismus); modlí se k Bohu, aby tuto vodu zbavil všeho vlivu zlých duchů. Potom prosí Boha, aby ji učinil způsobitou k očištění duší a t. d. — 2. Dotýká se dlaní její hladiny na znamení, že Duch sv. milostí svojí se dotkne a chrániti bude pokřtěných. — 3. Dělá nad vodou tři kříže, protože trojjediný Bůh nám odpouští ve křtu sv. hříchy pro zásluhy, jež Pán Ježíš nám zjednal smrtí svou na kříži. — 4. Vylévá dlaní vodu na čtyři strany světa na znamení, že křest sv. má se udíleti po celém světě. — 5. Dýchá třikrát na vodu v podobě kříže, neboť Duch sv. na křtu vdechuje člověku život nadpřirozený. — 6. Pohružuje třikráte do vody paškál na památku, že Pán Ježíš sestoupil do řeky Jordánu a tak křtem svým vody posvětil. — 7. Kropí přítomné touto vodou, aby snažili se zachovati čistotu duše, jak jí nabyli na křtu sv. — 8. Přidává do vody trochu oleje křtěnců, sv. křížmo a konečně

o bojího najednou. Tím se naznačuje, že Duch sv. udělí hojně milostí těm, kdo touto vodou budou pokřtěni.

Potom vrací se kněz k oltáři a vrhá se na stupních oltáře na tvář. Na kůře zpívají se mezi tím litanie ke všem svatým, aby Bůh na přímluvu svatých udělil pokřtěným hojně milosti a v milosti té je uchoval.

Po svěcení vody bývali dospělí katechumeni pokřtěni. — Když za starých dob tyto obřady v noci se dokonaly, nastalo již svítání, chvíle, kdy Pán Ježíš vstal z hrobu. Proto sloužila se slavná mše sv. Ta jest závěrem obřadů Bílé soboty.

5. V každém chrámě slouží se jen jedna mše sv., a to z radosti nad vzkříšením Páně v rouše barvy bílé. Při této mši sv.: 1. vynechává se vstup, neboť předcházející obřady již jej zastupovaly. 2. Při „Gloria“ zvoní se opět (jako při mši sv. na Zelený čtvrtek) všemi zvony, aby tak vzkříšení Páně se zvěštovalo a oslavovalo. 3. Po epištole pěje se trojí: „Alleluja“.

Velebná svátost v Božím hrobě zůstává však i dále vystavena.

6. K večeru koná se slavnost vzkříšení. Kněz ubírá se k Božimu hrobu a tam okuřuje kadidlem nejsvětější svátost. Pak snímá s monstrance bílou roušku a obrátiv se k lidu, zpívá: „Vstalť jest této chvíle“. Nato v slavném průvodu nese velebnou svátost buď chrámem anebo venku kolem chrámu k hlavnímu oltáři. Zde zapěje chvalozpěv: „Te Deum“ („Tebe Boha chválíme“), udělí nejsvětější svátostí požehnání a ukládá ji ve svatostánku.

K této slavnosti rozžehují křesťané v oknech svých příbytků světla. — Chvalozpěv „Te Deum“ („Tebe Boha chválíme“) pěje církev při každém slavném díkučinění. Chvalozpěv tento zove se ambrosiánský, poněvadž podle starobylého podání zapěl jej sv. Ambrož, když obráceného sv. Augustina, velikého učitele církevního, křtem sv. přijal do církve.

§ 25. Svátky velikonoční.

Hlavním svátkem v době velikonoční jest Boží hod velikonoční (neděle velikonoční), památný den vzkříšení Páně.

Svátky velikonoční mají své jméno od židovských velikonoce. Židům v Starém zákoně bylo přikázáno světití tyto svátky na památku své veliké noci, kdy anděl Hospodinův, usmrcuje prvorozence egypt-

ské, židovských ušetřil, a židé mohli z Egypta vyjiti. O těchto svátcích měli jisti beránka velikonočního, který byl obrazem Pána Ježíše, jenž čistý a nevinný jako beránek, byl o židovských velikonocích ukřižován.

Tento den staví se na oltář socha vzkříšeného Spasitele a kněz slouží slavnou mši sv. v rouše barvy bílé.

Ježíš vzkříšený drží v rukou červenou korouhev jako znamení vítězství nad smrtí a ďáblem. — Křesťané dávají si tento den žehnati pokrmu: beránka, upomínajícího na beránka velikonočního; chléb a víno, připomínajícího chléb a víno při poslední večeři Páně, a vejce — obraz vzkříšení (vajíčka velikonoční). Křesťané dříve po celou dobu svatopostní nepožívali masa ni vajec. Proto nyní, chtěje zase jich požívat, dávají je žehnati, by jim sloužily ku blahu těla i duše.

Boží hod velikonoční slaví se vždy v neděli po prvním jarním úplňku.

Nejdříve může býti 22. března, nejpozději 25. dubna.

Pondělí velikonoční bývalo svátkem zasvěceným. Služby Boží konají se i nyní jako o svátcích zasvěcených. Nehřeši však, kdo toho dne není na mši sv. a koná služebné práce. Při mši sv. čte se evangelium, jak se Pán Ježíš zjevil dvěma učedníkům jdoucím do Emaus.

§ 26. Neděle po velikonocích. Křížové čili prosebné dni. Svátek nanebevstoupení Páně.

Po velikonocích až do svátku nanebevstoupení Páně jest 40 dní. Tento čas si připomínáme, kterak Pán Ježíš po svém zmrtvýchvstání ještě dlel na zemi. Proto při mši sv. hoří paškál, a na oltáři stále je postavena socha vzkříšeného Spasitele.

První neděle po velikonocích nazývá se *bílá* čili *provodní*, poněvadž ti, kdo na Bílou sobotu byli pokřtěni, tuto neděli naposledy oblékali bílé roucha, v slavném průvodu ubírali se do chrámu Páně a tam obnovovali slib křestní.

Tuto neděli obyčejně přistupují dítky k prvnímu sv. přijímání.

Pátá neděle po velikonocích nazývá se *prosebná* čili *křížová*. V týdně, který touto nedělí počíná, a to v pondělí, úterý a ve středu, konají se po mši sv. prosebné čili křížové průvody do polí. Prosebné zovou se průvody ty proto, že při nich prosíme Boha, aby úrodu zemskou dáti a zachovati ráčil; křížové, že průvody zastavují se u čtyř křížů,

soch nebo kaplí. — Při každém zastavení kněz čte začátek jednoho ze čtyř evangelií, koná modlitby za úrodu zemskou a žehná okolní role. Cestou modlí se věřící litanie ke všem svatým, aby svatí u Boha se přimlouvali za vyslyšení našich proseb. Průvod vrací se do chrámu, kde tato pobožnost se zakončuje požehnáním. — Průvody tyto i mše sv., před nimi sloužená, mají ráz kající; proto roucha bohoslužebná jsou při nich barvy fialové.

Průvody prosebné začal konati sv. Mamert, biskup ve Vienně v jižní Francii. Když okolí města neúrodou, nemocemi a četnými nehodami bylo stíženo (okolo r. 469), postil se s věřícími a konal průvody do polí na úmysl, aby Bůh metlu hněvu svého odvrátil. A Bůh vyslyšel jejich prosby.

Podobný průvod koná se na den sv. Marka (25. dubna).

Průvod tento zavedl sv. papež Řehoř Veliký (zemř. r. 604), aby vyprosil na Bohu odvrácení morové rány, která v Římě a okolí tehda zuřila.

Po prosebných dnech ve čtvrtek slaví se *svátek nanebevstoupení Páně*. V chrámě slouží se slavná mše sv. a při ní zpívá se evangelium, kterak Pán Ježíš čtyřicátého dne po svém zmrtvýchvstání slavně vstoupil na nebesa. Na znamení toho zhasí se po evangeliu paškál a po mši sv. odnáší se s oltáře socha vzkříšeného Spasitele.

Svátkem nanebevstoupení Páně končí pohodí velikonoční.

Naučení: V době velikonoční provázejme v duchu Pána Ježíše na cestě k jeho utrpení a činme pokání! „Následujme, bratří, následujme Beránka, kamkoli jde! Následujme trpícího, následujme též z mrtvých vstávajícího; mnohem však raději následujme na nebesa vstupujícího!“ volá sv. Bernard. Proto neopomíňme v této době řádně přijmouti svátost pokání a nejsvětější svátost oltářní!

C. Doba svatodušní.

§ 27. Příprava k svátkům svatodušním.

Vzdálenější přípravou na svátky svatodušní jsou dni od svátku nanebevstoupení Páně až do svátku seslání Ducha sv. V této době si připomínáme, kterak apoštolové spolu s matkou Páně a jeho učedníky po vstoupení jeho na nebesa

na každý den shromažďovali se ve večeradle, a trvajíce na modlitbách, očekávali zaslíbeného Ducha sv.

Bližší přípravou (vigilií) na svátky svatodušní jest sobota před hodem Božím svatodušním. Tento den ukládá církev věřícím přísný půst.

V tento den světi se voda křestní jako na Bílou sobotu. Před svěcením nechte se však 12, ale jen 6 prorocství Starého zákona.

Křestní voda světi se proto, že za dřívějších časů na hod Boží svatodušní byli křtěni dospělí katechumeni. Dálo se tak na památku, že sv. Petr s apoštoly po seslání Ducha sv. pokřtili okolo tří tisíc lidí.

§ 28. Svátky svatodušní.

Hlavním svátkem v době svatodušní jest hod Boží svatodušní, památný den seslání Ducha sv. na apoštoly.

Svátky svatodušní zovou se též letnice, ježto připadají na počátek léta; řecky „Pentekostes“, t. j. padesátý (den), poněvadž se slaví padesátý den po hodě Božím velikonočním. Pán Ježíš totiž 50. den po svém vzkříšení (10. po svém nanebevstoupení) seslal Ducha sv.

Tento den slouží kněz slavnou mši sv. v rouše barvy červené, protože Duch sv. sestoupil na apoštoly v podobě ohnivých jazyků.

Ohnivé jazyky značily tajemné působení Ducha sv. Oheň osvěcuje, zahřívá a utvrzuje. Tak i Duch sv. apoštoly osvitil, aby učení Pána Ježíše lépe chápali, a rozehrál i utvrdil je takovou láskou k Spasiteli, že radostně pro něho snášeli muka i smrt. Jazyky pak byly znakem výmluvnosti a daru řeči, jež jim Duch sv. propůjčil.

O svátcích svatodušních a jich oktávu udělují zpravidla biskupové věřícím svaté biřmování; neboť v této svátosti Duch sv. biřmovance posiluje a uděluje jim svých sedmero darů.

V pondělí po hodě Božím svatodušním konají se služby Boží jako o svátcích zasvěcených, nehřeší však, kdo není na mši sv. a koná práce služebné.

§ 29. Neděle po sv. Duchu. Svátek Božího těla.

Po sv. Duchu jsou zpravidla 24 neděle. Může jich však býti i více; neboť jich počet řídí se podle toho, kdy připadají velikonoce.

Případnou-li velikonoce dříve, případnou i svátky svatodušní dříve, a pak neděl po sv. Duchu je více; případnou-li svátky tyto později, je neděl po sv. Duchu méně. Nejvíce může býti po sv. Duchu 28 neděl, nejméně 23 neděle.

První neděli po sv. Duchu slaví se svátek *nejsvětější Trojice*. Tímto svátkem církev slavně vyznává víru v Boha troj-jediného a spolu vděčně vzpomíná dobrodiní, jež každá božská osoba nám prokazuje.

V e č t v r t e k po svátku nejsvětější Trojice slaví se svátek *Božího těla*. Tento svátek slaví církev na památku ustanovení nejsvětější svátosti oltářní a spolu slavně jím vyznává víru v přítomnost Pána Ježíše v této svátosti.

Již na Zelený čtvrtek slavíme památku ustanovení nejsvětější svátosti. Že však tento den jest zároveň dnem smutku nad utrpením Páně, ustanovila církev k oslavě nejsvětější svátosti svátek zvláštní. — Podnět k tomuto svátku dala horlivá ctitelka nejsvětější svátosti, řeholnice sv. Juliána, představená kláštera u Lutlichu v Belgii.

Tento den slouží se s l a v n á m š e s v. Při ní kněz proměňuje dvě sv. hostie. Jednu přijímá, druhou klade do monstrance. — Po mši sv. nese nejsvětější svátost v slavném průvodu kostelem nebo i venku, mimo kostel. Při tom nesou se nad nejsvětější svátostí nebesa a velebná svátost okuřuje se kadidlem. Průvod zastavuje se u čtyř oltářů. U nich zpívá se vždy část jednoho ze čtyř evangelií, která jedná o ustanovení této svátosti, kněz koná modlitby ke cti její a za úrodu zemskou a nato nejsvětější svátostí uděluje požehnání. Od posledního oltáře vrací se průvod do chrámu k hlavnímu oltáři a tam se končí slavnost chvalozpěvem „Te Deum“ („Tebe Boha chválíme“) a požehnáním.

Svátek Božího těla slaví církev způsobem nejslavnějším. — Oltáře, pokud možno, stavějí se směrem ke čtyřem stranám světovým na znamení, že národové celého světa, v církvi vjedno spojení, uctívají nejsvětější svátost. — Z úcty k této svátosti posypává se cesta kterou kněz velebnou svátostí nese, travou neb kvítím.

Neděle po sv. Duchu jsou p o h o d í m s v a t o d u š n í m. V době té připomínáme si ustavičné působení Ducha sv. v církvi. Poslední neděli po sv. Duchu čte se evangelium o skonání světa a soudu obecném.

Naučení: Pros i ty v době svatodušní Ducha svatého, dárce vši milosti, aby tě osvětlil a posílil svými dary: „Přiď, svatý Duše! Naplň srdce svých věřících a zapal v nich oheň lásky své! Ó Bože, který jsi srdce věřících Duchem svatým osvětlil a poučil, dejž nám, abychom v témže Duchu právě smýšleli a z jeho útěchy vždycky se radovali! Skrze Krista, Pána našeho. Amen.“

§ 30. Svátky mariánské.

V církevním roce neslavíme jenom svátků Páně, ale též svátky andělů a svatých. A poněvadž církev nade všechny anděly a svaté ctí Marii Pannu, proto také k její počtě ustanovila četné svátky.

Nejblahoslavenější Pannu Marii máme přede všemi anděly a svatými zvláště ctíti a vyzývati: 1. protože je matkou Boží; 2. protože milostí a svatostí převyšuje všechny anděly a svaté; 3. protože její přímluva u Boha jest nejmocnější.

Zasvěcené svátky ke cti Panny Marie jsou:

1. Svátek *neposkvrněného početí Panny Marie* (8. prosince). Tento den si připomínáme, že blah. Panna Maria již v prvném okamžiku života svého zvláštní milostí Boží byla uchráněna od všeliké poskvrny hříchu dědičného.

2. Svátek *nanebevzetí Panny Marie* (15. srpna), kterým si připomínáme, že podle ctihodného podání Panna Maria brzo po své smrti i s tělem oslaveným byla na nebe vzata.

Mimo tyto zasvěcené svátky slaví církev ještě:

1. Svátek *očišťování Panny Marie* (2. února) jest spolu svátkem Páně. (Viz str. 32.)

2. Svátek *zvěstování Panny Marie* (25. března), kterým si připomínáme, jak anděl Gabriel zvěstoval Panně Marii radostné poselství, že jest vyvolena za matku Spasitelovu.

3. Svátek *narození Panny Marie* (8. září), kterým oslavujeme narození matky Páně ze zbožných rodičů, sv. Jáchyma a sv. Anny.

Tyto tři svátky bývaly také zasvěcenými. I nyní konají se o nich služby Boží jako o svátcích zasvěcených. Nehřeší však, kdo o těchto dnech není na mši svaté a koná služebné práce.

4. Svátek *jména Panny Marie* (12. září) na památku vítězství, jehož křesťané na přímluvu matky Páně slavně dobyli nad Turky u Wien dne 12. září 1683.

5. Svátek *navštívení Panny Marie* (2. července) připomíná nám, kterak Panna Maria navštívila sv. Alžbětu a od ní byla pozdravena jako matka Vykupitelova.

6. *Slavnost růžencovou* (7. října) na památku vítězství křesťanských vojsk nad Turky v námořní bitvě u Lepanta r. 1571.

Jsou však ještě jiné, nezasvěcené svátky ke cti Panny Marie, jako: svátek sedmíbolestné Panny Marie (v pátek před Květnou nedělí), svátek Panny Marie Sněžné (5. srpna), svátek Panny Marie z hory Karmel (16. července) a j. — Mimo to celý měsíc květen zasvěcuje církev Panně Marii a koná zvláštní pobožnosti k její počtě. (Májová pobožnost.) Měsíc říjen zasvěcuje pobožnosti sv. růžence.

§ 31. Svátky andělů a svatých.

Církev ustanovila svátky andělů a svatých, abychom Boha v jeho svatých chválili, svaté za přímluvu vzývali a ctností jejich následovali.

Svátek *andělů strážných* (nezasvěcený, 2. října) slaví církev, abychom si připomínali, že Bůh ustanovil anděly k naší ochraně a že za to povinni jsme je ctíti a vzývati, jejich vnuknutí poslouchati a jim vděční býti.

Zvláštními (nezasvěcenými) svátky oslavuje církev archanděly: sv. Gabriele (24. března), Michaela (29. září) a Rafaela (24. října).

Zasvěcené svátky svatých pro veškeru církev jsou:

1. Svátek *sv. Petra a Pavla*, knížat apoštolských (29. června), kteří za císaře Nerona v Římě r. 67. smrtí mučednickou týž den zemřeli.

2. Svátek *všech svatých* (1. listopadu), kdy oslavujeme památku všech svatých mučedníků, vyznavačů a světic Božích, poněvadž při velikém jich počtu nelze každému z nich věnovati zvláštní svátek.

Za dob pohanských stával v Římě chrám, který všem pohanským bohům byl věnován (Pantheon). Když pohanství zaniklo, zasvětila církev tento chrám ke cti blahoslavené Panny Marie a všech svatých, a poručila slaviti tento svátek po veškerém křesťanském světě.

K tomuto svátku pojí se *památka všech věrných zemřelých* čili *dušiček* (2. listopadu), kdy vzpomínáme duší v očistci trpí-

cích. V tento den konají se v chrámu Páně i na hřbitově po-
božnosti za zemřelé křesťany. Jako na Hod Boží vánoční, tak
i v den Dušiček dovoluje se každému knězi sloužiti tři mše sv.
(v barvě černé).

Památka dušiček jest svátkem nezasvěceným. Zbožní křesťané
ozdobují v tento den hroby svých přátel, rozsvěcují na nich světla
a při nich se modlí.

V jednotlivých zemích slaví se jako svátky zasvě-
cené svátky sv. patronů zemských. Jimi nazýváme svaté,
kteří v té zemi žili a působili a zvláštní zásluhu o ni si získali,
nebo v ní jsou pochováni.

V Čechách^{a)} ctí se jako přední patronové zemští: sv. Václav
(28. září) a sv. Jan Nepomucký (16. května). — Na Moravě:^{b)}
sv. Cyril a Metoděj, apoštolové slovanští (5. července).

I jednotlivé stavy mají své patrony. Sv. Alois
(21. června) jest patronem mládeže. Sv. Josef (19. března)
patronem tesařů. (Jest též ochráncem celé církve sv.)

Konečně i každá osada má své zvláštní církevní svátky.
Jsou to: *pout a posvěcení chrámu Páně*.

Pout chrámová připadá na svátek toho světce, jemuž
chrám je zasvěcen. Není-li svátek jeho zasvěcený, slavívá se
pout v následující neděli.

Slavnost posvěcení chrámu jest výroční památkou
dne, kdy chrám osady byl posvěcen a službám Božím věnován.
Slavnost posvěcení chrámu katedrálního slaví se po celé diecési,
slavnost posvěcení ostatních chrámů v osadách farních ve sku-
tečný výroční den jejich posvěcení.

O úkonech čili obřadech bohoslužebných.

K úkonům čili obřadům bohoslužebným náležejí: 1. Mše sv.; 2. sv. svátosti; 3. svátostiny; 4. různé církevní pobožnosti.

A. O mši sv. vůbec.

§ 32. Rozdělení mše sv.

Nejpřednějším úkonem bohoslužebným a takorba sluncem veškeré bohoslužby jest *mše sv.*

Mše sv. jest ustavičná obět Nového zákona, ve které se Ježíš Kristus pod způsobami chleba a vína Otcí svému nebeskému nekrvavým způsobem za nás obětuje. — Mši sv. církev oslavuje každý svátek a k ní též velikou část úkonů bohoslužebných připojuje. Proto se často mše sv. jmenuje *službami Božími*.

Podle způsobu, jak se mše sv. slouží, jest buď *ticha*, *zpívaná* neb *slavná*. Tichá mše sv. jest ta, při které kněz modlitby jednak tiše, jednak hlasitě pouze říká. Zpívaná, při které některé modlitby zpívá. Slavná, při níž kněz modlitby zpívá a jemu přisluhují jáhen a podjáhen, užívá se kadidla, rozsvěcuje se více svíce, jest slavnější zpěv a hudba.

Všechny obřady mše sv. dělí se na dvě části (skupiny): *mši sv. katechumenů čili křtěnců* a *mši sv. věřících*. Na počátku mše sv. bývali totiž přítomni nejen věřící, ale i katechumeni a kajícíci. Když bylo sv. evangelium vyloženo, zvolal k nim jáhen: „Katechumeni ať odejdou“, a oni odešli. Při dalších obřadech byli pak přítomni pouze věřící. Proto první část mše sv. až do evangelia zove se mše sv. katechumenů, další část mše svatá věřících.

§ 33. Mše sv. katechumenů čili křtěnců.

Mše sv. katechumenů má tyto části: 1. modlitbu stupňovou, 2. Introit, 3. Kyrie, 4. Gloria, 5. kollekty, 6. epištolu a modlitby po epištole a 7. evangelium.

Kněz, oblečen v roucho mešní a drže kalich v levé ruce, ubírá se ze sakristie k oltáři. Před ním jde ministrant, nesa knihu mešní. Zvonkem dává znamení, že mše sv. začíná. — Když kněz přijde k oltáři, pokleká na pravé koleno (je-li na oltáři uschována nejsvětější svátost oltářní; jinak jen se hluboce ukloní), vystupuje k oltáři, připraví veprostřed oltáře kalich, otevře knihu mešní na epištolní straně, a sestoupiv dolů k nejnižšímu stupni, koná

1. *modlitbu stupňovou*. Tato modlitba zve se tak, že ji koná kněz (střídavě s ministrantem) u nejnižšího stupně oltářního. Skládá se: *a*) ze žalmu 42., *b*) z vyznání hříchů („confiteor“) a *c*) z modlitby za jich odpuštění.

Žalmem 42. projevuje kněz touhu, aby mohl hodně při oltáři Bohu sloužiti.

Potom vystupuje kněz k oltáři a líbá jej na znamení úcty veprostřed, kde jsou uloženy ostatky svatých.

2. *Introit* (Vstup). Nato na levé straně oltářní modlí se Introit. Jest to část některého žalmu, kterou obyčejně bývá naznačen celý ráz připadajícího svátku. Dříve byl to celý žalm, který zpívali věřící, když kněz vstupoval k oltáři. (Odtud jméno vstup.)

Podle začátečních slov Introitu jmenují se některé mše sv., jako: Roráte, Requiem a j.

3. Po Introitu modlí se kněz uprostřed oltáře střídavě s ministrantem třikráte: „*Kyrie eleison*“ (Pane, smiluj se!), třikráte: „*Christe eleison*“ (Kriste, smiluj se!) a zase třikrát: „*Kyrie eleison*“. Slovy těmi prosí Boha aby nad lidem svým se smiloval.

Touto modlitbou obrací se ke každé božské osobě zvlášť. Trojím opakováním každé modlitby naznačuje snažnou a vytrvalou prosbu za smilování.

4. Přesvědčen, že Bůh prosbu jeho vyslyší, volá radostně „*Gloria*“ — „Sláva na výsostech Bohu“. Chvalozpěv

tento počíná slovy, jimiž andělé oslavovali narození Páně v Betlemě.

Ve dnech kajících a při mši sv. zádušní Gloria se vynechává.

5. Potom líbá kněz oltář a obraceje se k lidu, pozdravuje jej slovy: „Dominus vobiscum“ — „Pán s vámi“. Ministrant jménem lidu na to odpovídá: „Et cum spiritu tuo“ — „I s duchem tvým“. — A přistoupiv ke knize mešní, modlí se kněz *kollekty*, t. j. *modlitby sebrané*.

Slovy „Dominus vobiscum“ kněz pozdravuje vždy lid, kdykoli k němu se obrací. Je to pozdrav bohoslužebný. — Modlitby jmenují se *kollekty*, že v nich kněz modlitby přítomných sbírá takorčka vjedno a Bohu jménem jich přednáší. — O některých svátcích bývá kolekta jen jedna, připadá-li v týž den více svátků, bývá jich více.

6. Po kolektách čte kněz *epištolu* (list). Je to zpravidla část některého listu sv. apoštolů. Po ní ministrant odpovídá: „Deo gratias“ — „Bohu díky!“ A nyní modlí se kněz *krátké modlitby po epištole*.

Je to nejprve *graduale* (modlitba postupní). Dříve byl to celý žalm, který zpívali věřící mezi tím, co jáhen vystupoval po stupních (*gradus*) na kazatelnu, aby odtud četl evangelium; nyní jest to obyčejně jen verš onoho žalmu. Ke *graduale* se přidává ve dnech radostných „Alleluja“ — „Chvalte Boha“; ve dnech kajících „tractus“ — táhlý, žalostný zpěv. — O velikonocích, svátcích svatodušních, o Božím těle přidává se po Alleluja, o Panně Marii sedmibolestné a při mši sv. zádušní po traktu ještě *sekvence* — t. j. zpěv následující, poslední (*Lauda Sion, Stabat mater, Dies irae* a j.).

7. Nato připraviv se krátkou modlitbou uprostřed oltáře k čtení sv. evangelia, jde kněz na pravou stranu oltáře a čte *sv. evangelium*, t. j. částku z některého sv. evangelia. Při tom žehná knihu i sebe sv. křížem; a když evangelium přečetl, líbá knihu a ministrant odpovídá: „Laus tibi, Christe“ — „Chvála tobě, Kriste“.

Evangelium znamená radostnou zprávu. Kněz znamená knihu sv. křížem, protože v knize té se vypráví o životě a učení Pána Ježíše. — Při evangeliu máme povstati, a sv. křížem se žehnati na čele, na ústech a na prsou. Povstáváme z úcty k slovu Božímu; sv. křížem žehnáme se na čele na znamení, že se nikdy nebudeme za víru styděti; na ústech, že ji vždy budeme vyznávati; na prsou, že ji chceme v srdci nositi a podle ní živi býti.

Po evangeliu kněz líbá knihu, aby tím naznačil úctu a lásku k slovu Božímu.

Dříve vždy po evangeliu kněz nebo jáhen vykládal přečtenou část, t. j. bylo kázání.

Dosud se tak někde děje; zejména ranní výklad čili exhortu koná kněz namnoze mezi mši sv. Kázání však mezi mši sv. obyčejně se nekoná. — Po kázání na vyzvání jáhnovo katechumeni odešli.

K výkladu evangelia čili kázání pojily se některé modlitby; mezi nimi též vyznání víry. V dobách pozdějších bylo ustanoveno, aby kněz v jisté svátky modlil se vyznání víry (Credo).

Vyznání toto se jmenuje Nicejsko-Cařihradské, protože bylo složeno na církevních sněmech v Niceji (r. 325) a v Cařihradě (r. 381).

Potom se koná mše sv. věřících.

§ 34. Mše sv. věřících.

Mše sv. věřících má tyto hlavní části: 1. obětování (offertorium); 2. proměňování čili pozdvihování; 3. přijímání.

1. Obětování (offertorium).

a) Kněz pozdraviv opět lid bohoslužebným pozdravem, modlí se krátkou modlitbu (Offertorium) a po ní odhaluje kalich.

b) Nato běře do rukou patenu s hostií, a drže ji nad oltářem, prosí Boha, aby tuto obět na odpuštění hříchů milostivě přijal. Potom běře kalich, nalévá do něho vína, žehná vodu, trochu jí přilévá do vína a drže kalich nad oltářem, prosí opět Boha, aby obět tuto přijal ke spáse věřících. Dary obětní pak znovu žehná sv. křížem.

Krátká modlitba (Offertorium), kterou kněz před obětováním se modlí, byl původně celý žalm, jenž se zpíval mezi tím, co věřici obětní dary (chléb, víno, olej, svíce a později i peníze) sami k oltáři přinášeli, a kněz je bral z jejich rukou a kladl na oltář. Nyní tato modlitba bývá obyčejně jen jeden verš onoho žalmu. — Z obětovaných darů kněz oddělil potřebnou část ke mši sv. a zbývající rozdělily se na tři díly. Jeden náležel chrámu, druhý kněžím, třetí chudým.

K vínu přilévá kněz vody: 1. na památku, že bylo ve východních krajinách vždy obyčejem vody k vínu přidávati; i Pán Ježíš při poslední večeři tak učinil; 2. na znamení, že z probodeného boku Spasitelova vytekla krev a voda; 3. aby se naznačilo spojení božské a lidské přirozenosti v Ježíši Kristu. (Vino totiž značí božskou, voda lidskou přirozenost.)

c) Po obětování myje si kněz na straně epištolní ruce a při tom se modlí žalm 25. („Lavabo“ — „Umyji ruce své“).

Pak uprostřed oltáře opět prosí nejsvětější Trojici, aby oběť milostivě přijala, a nato obrátiv se k lidu, vyzývá přítomné („Orate, fratres“ — „Modlete se, bratří“), aby i oni na ten úmysl se modlili. Obětování pak uzavírá jednou neb několika tichými modlitbami (sekrety = tajné, tiché modlitby).

Kněz myje si po obětování ruce, poněvadž dříve přijímáním darů obětních ruce si poskrnil. Spolu však tím naznačuje — jak žalm 25. praví — že chce s čistou, neposkrvněnou myslí Bohu oběť přinášeti.

(Sekret vždy je tolik, kolik bylo kollekt.)

Při obětování máme v duchu svůj úmysl s úmyslem kněze spojit a Bohu se obětovati.

2. Proměňování čili pozdvihování.

Přípravou k této části mše sv. jest praeface (předmluva). V ní kněz vybízí věřící, aby s anděly za obdržené mnohé milosti Bohu děkovali, a ke konci dí nižším hlasem: „Sanctus“ — „Svatý, svatý, svatý, Pán Bůh zástupův. Plná jsou nebesa i země slávy tvé. Hosanna na výsostech. Požehnaný, jenž se béře ve jménu Páně: Hosanna na výsostech.“

Při sanctus ministrant zvoní, aby upozornil věřící, že nastává nejdůležitější část mše sv.

Tato část mše sv. nazývá se proměňování, poněvadž při ní kněz proměňuje chléb a víno v tělo a krev Páně; pozdvihování, že v ní tělo a krev Páně pozdvihuje.

a) Před proměňováním kněz 1. žehná dary obětní trojím křížem a modlí se za celou církev, za papeže, biskupa, za vladaře a všechny křesťany. 2. Modlí se za všechny živé věřící, a hlavně vzpomíná těch, kteří mu zvláště byli doporučení. (Memento za živé.) 3. Prosí blahoslavenou Pannu Marii, apoštoly a mučedníky z nejstarší doby církve za přímluvu. 4. Nato klade obě ruce na obětní dary a 5. znovu žehná obětní dary.

Kněz klade ruce na dary obětní: 1. na památku toho, že v Starém zákoně při obětech za hříchy obětující kladl ruce na hlavu obětního zvířete, jako by tím přenášel na ně hříchy; 2. spolu nám připomíná, že Pán Ježíš skutečně hříchy naše na sebe vzal a za ně se obětoval.

Nato ministrant zvoní, aby věřící pamatovali, že počiná proměňování.

b) Při proměňování koná kněz jako zástupce Ježíše Krista a jeho jménem vše, co Pán Ježíš konal při poslední večeři. Běře do rukou chléb, a pozdvihnuv oči k nebesům, žehná jej a dí: „Totoť jest tělo mé.“ Slovy těmi promění chléb v tělo Páně. Proto kleká kněz před tělem Páně, potom je pozdvihuje do výše, aby i věřící tělu Páně se klaněli a nato, položiv je na oltář, znova kleká.

Pak běře do rukou kalich s vínem, žehná jej a dí nad ním: „Totoť jest zajisté kalich krve mé, nového a věčného zákona, tajemství víry, která za vás a za mnohé vylita bude na odpuštění hříchů,“ a dodává: „To čiňte na mou památku.“ Nato pokleká před krví Páně a potom pozdvihuje kalich, aby i věřící krvi Páně se klaněli.

Tato část mše sv. jest nejdůležitější. Na znamení sv. tajemství umlká zvuk varhan a zpěv věřících. — Pozdvihování těla a krve Páně nám připomíná, jak Pán Ježíš na kříži pněl jako prostředník mezi nebem a zemí.

Při pozdvihování máme pokleknouti, sv. křížem se žehnati, v prsa se třikráte bítí a při tom kajčně říkati: „Pozdraveno budiž, pravé tělo Ježíše Krista...“ — Někde při pozdvihování zvoní se i na věži chrámové, aby věřící, kteří nejsou v chrámě přítomni, si připomněli, že se koná v chrámě nejsvětější úkon, a v duchu tělu a krvi Páně se klaněli.

c) Po proměňování koná kněz opět několik (6) modliteb. V nich 1. vzpomíná utrpení, vzkříšení a nanebevstoupení Páně; 2. prosí Boha, aby tuto obět tak přijal, jako přijal obět Abelovu, Abrahamovu a Melchisedechovu; 3. modlí se za ty, kdo při mši sv. budou přijímati; 4. vzpomíná zemřelých, kteří zvlášť modlitbám jeho byli doporučeni (Memento za mrtvé); 5. modlí se za hříšníky a při tom na znamení své hříšnosti bije se v prsa (s ním činí tak i ministrant), a konečně 6. modlí se za všechnu přírodu, aby i ona užitek této oběti stala se účastnou.

3. Přijímání.

a) Přípravou k této části mše sv. jest modlitba Páně čili Otčenáš, kterou se modlí kněz hlasitě. Dokonav modlitbu, běře patenu, dělá jí na sobě kříž, líbá ji a klade na ni tělo

Páně. Nato láme sv. hostii nad kalichem ve dvě poloviny a položiv pravou polovinu na patenu zpět, ulomí z levé poloviny malou částku a vpouští ji do kalichu.

Kněz láme sv. hostii na památku, že i Pán Ježíš při poslední večeři lámal a dával apoštolům. — Částku sv. hostie vpouští do kalichu, aby tím naznačil, že ve způsobě vína je přítomna nejen krev, ale i tělo Páně. a tak v každé způsobě jest přítomen celý Pán Ježíš.

Potom bije se kněz třikráte v prsa, říká je „Agnus Dei“... „Beránku Boží, jenž snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi!“ Při třetím opakování modlitby však dí: „Daruj nám pokoj!“ A nato tiše se modlí tři modlitby: 1. za pokoj a jednotu v církvi, 2. za odpuštění hříchů, 3. za hodné přijímání.

b) K přijímání bere tělo Páně do levé ruky, bije se třikráte v prsa a při tom dí: „Domine, non sum dignus“... „Pane, nejsem hoden, abys vešel pod střechem mou, ale toliko rci slovem, a uzdravena bude duše má.“

Při těchto slovech ministrant třikráte zazvoní. Věřící klekají a bijíce se pokorně v prsa, říkají tiše táž slova jako kněz.

Nato bere tělo Páně do pravé ruky, dělá jím kříž a dí: „Tělo Pána našeho Ježíše Krista zachovej duši mou k životu věčnému. Amen.“ Po těch slovech tělo Páně přijímá. Poté sebrav patenou do kalichu všechny částčky sv. hostie, které snad zbyly na korporálu, přijímá i krev Páně, říká: „Krev Pána našeho Ježíše Krista zachovej duši mou k životu věčnému. Amen.“

Při přijímání kněžském máme, skutečně-li nepřijímáme, duchovně přijímati, t. j. máme mít touhu, tělo Páně, kdybychom mohli, skutečně přijmouti.

c) Když přijal nejsvětější svátost, vytírá kněz kalich. Dává si do kalicha nalíti vína a vypije je. Nato omývá si prsty, jimiž těla Páně se dotýkal. Klade je přes kalich a dává si na ně liti vína i vody. Utřev prsty, vypije víno s vodou, vytře patenu i kalich purifikatoriem, upraví kalich, zahálí jej a postaví uprostřed oltáře.

Závěrek mše sv.

Nato jde kněz na stranu epištolní, kam ministrant po sv. přijímání přenesl knihu, a modlí se krátkou modlitbou, zvanou

„Přijímání“ (communio). I tato modlitba, jako Introit a Offertorium, byla původně celý žalm, který se zpíval mezitím, co věřící přistupovali k sv. přijímání. Nyní to bývá obyčejně jen jeden verš onoho žalmu.

Pomodliv se tuto modlitbu, jde doprostřed oltáře a pozdraví lid: „Pán s vámi!“ A nato se modlí při epištolní straně modlitby po přijímání (postcommunio). Tyto modlitby obsahují vždy díkůčinění za sv. přijímání.

Modliteb po přijímání je tolik, kolik bylo kollekt a sekret.

A když tyto modlitby ukončil, vrací se doprostřed oltáře, a zase pozdraviv věřící, propouští je slovy: „Ite, missa est!“ — „Jděte, mše jest!“ Ministrant odpoví: „Deo gratias!“ — „Bohu díky!“ Poté žehná věřící znamením sv. kříže řka: „Požehnejž vás všemohoucí Bůh Otec, Syn a Duch svatý.“

Na konec čte na straně evangelní poslední evangelium, jímž bývá obyčejně počátek evangelia sv. Jana: „Na počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u Boha, a Bůh byl Slovo.“

O dnech kajících místo: „Ite, missa est“ dí kněz: „Benedicamus Domino“ — „Dobrořečme Pánu“, neboť o těchto dnech věřící ještě po mši sv. setrvali v chrámě na modlitbách.

Po posledním evangeliu modlí se ještě kněz s lidem třikráte „Zdravas, Maria“, „Zdravas, Královno“ a modlitby za blaho církve. Nařídil tak sv. Otec Lev XIII.

Naučení: Obcuj mši sv. nejen v neděli a zasvěcený svátek, ale i ve všední dny, kdykoli jen můžeš! „Mše svatá je sluncem všech duchovních cvičení, středem křesťanského náboženství, duší pobožnosti, nevýslovným tajemstvím a bezednou prohlubní lásky Boží.“ (Sv. František Saleský.)

§ 35. Zpívaná a slavná mše sv. — Mše sv. zádušní.

1. Při zpívané mši sv. kněz zpívá: „Gloria in excelsis Deo“, každý pozdrav „Dominus vobiscum“, kollekty, epištolu (na jednom tónu) a evangelium. Dále praefaci; po pozdvihování Paternoster (Otče náš), modlitby po sv. přijímání a Ite, missa est (nebo „Benedicamus Domino“).

2. Při slavné mši sv. čte epištolu podjáhén, jáhen zpívá evangelium a Ite, missa est. — Okuřování kadidlem se děje takto: 1. Po stupňové modlitbě

okuřuje se oltář. 2. Před evangeliem okuřuje se kniha mešní, a po evangeliu i kněz. 3. Po obětování okuřují se dary obětní a oltář. 4. Mezi pozdvihováním okuřuje se tělo a krev Páně.

3. Při mši sv. zádušní (requiem) vynechává se, co značí radost. Tak vynechává se v modlitbě stupňové žalm 42., Gloria, Alleluja, Credo. Místo: „Ite, missa est“ dí kněz: „Requiescant in pace“ („Nechť odpočívají v pokoji“), ke konci nedává požehnání a j.

B. O svatých svátostech.

Svátost je viditelné a působivé znamení neviditelné milosti, kteréž od Ježíše Krista k našemu posvěcení jest ustanoveno.

Svátostí je sedm, a to: 1. křest, 2. biřmování, 3. svátost oltářní, 4. pokání, 5. poslední pomazání, 6. svěcení kněžstva, 7. stav manželský.

Viditelná a působivá znamení sv. svátostí ustanovil sám Pán Ježíš. K nim však připojila církev ještě jiné obřady vedlejší, jichž k platnému udílení svátostí potřebí není, ale jež přece mají se vždy konati, neboť: 1. slouží k větší oslavě sv. svátostí, 2. znázorňují neviditelné účinky jejich, 3. povzbuzují věřící k větší úctě a zbožnosti při jich přijímání.

§ 36. O křtu sv.

Křest je svátost, ve které člověk skrze vodu a slovo Boží bývá od hříchu dědičného i ode všech přede křtem spáchaných hříchů očištěn a v Kristu Ježíši k životu věčnému znova zrozen a posvěcen.

Obřady křtu sv. rozdělují se na obřady: 1. před udělením, 2. mezi udělením a 3. po udělení křtu sv.

1. Obřady před udělením křtu sv.

a) Kmotr přinese dítě do předsíně chrámové; neboť nejsou dosud údem církve, nenáleží do chrámu.

Kněz, přioděn rochetou a štolou barvy fialové, táže se ho: „Kterak chcete tomuto dítěti říkati?“ Kmotr dí jméno ně-

kterého svatého. Nato se kněz táže kmotra: „N., co žádáš od církve Boží?“ Kmotr odpovídá za dítko: „Víru.“ — Kněz: „Víra co tobě dá?“ Kmotr: „Život věčný.“ — Nato dí kněz: „Chceš-li do života vejít, ostříhejž přikázání. Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého a z celé duše své a ze vši mysli své a bližního svého jako sebe samého.“

Při křtu sv. dostačí jeden kmotr téhož pohlaví jako křtěnec. — Kněz je přioděn štolou barvy fialové, ježto křtěnec dosud je poskvrněn hříchem dědičným. — Svatý, jehož jméno dává se křtěnci, stává se tak patronem (ochráncem) jeho; má býti křtěnci příkladem ctností na zemi a přímluvcem u Boha v nebi.

b) Kněz fouká třikráte ve tvář křtěncovu a dí: „Vyjdi z něho, nečistý duchu, a učiň místo Duchu sv., Utěšiteli.“

Poté znamená křtěnce sv. křížem na čele a na prsou, aby za svoji víru se nestyděl a v srdci ji nosil, t. j. podle ní vždy žil.

c) Kněz vztahuje ruku nad hlavu křtěncovu na znamení, že církev jej bere do své ochrany, a dává mu do úst trochu svěcené soli, řka: „Vezmi sůl moudrosti.“ Tím se naznačuje, že milost Boží, kterou na křtu sv. obdrží, bude ho chrániti od hniloby hříchu a dá jeho dobrým skutkům cenu nadpřirozenou.

Sůl chrání pokrmy od hniloby a spolu dodává jim chuti.

d) Ještě jednou zažehnává trojím křížem od křtěnce zlého ducha, klade konec štoly na něho a dí: „Vstup do chrámu a buď tak živ, abys měl jednou s Kristem účastenství v životě věčném.“

Po těch slovech uvádí křtěnce do chrámu. Cestou modlí se kněz a kmotr „Věřím v Boha“ a „Otče náš“.

Kněz klade konec štoly na křtěnce na znamení, že mocí svoji kněžskou jej uvádí mezi věřící. — Kmotr, modle se „Věřím v Boha“ a „Otče náš“, vyznává tak za křtěnce jeho víru a naději. — Dříve vždy před křtem sv. dospělí křtěnci vyznávali svoji víru, hlasitě konajíce tyto modlitby.

e) U křtitelnice dotýká se kněz slinou svoji uší a chřípí křtěncových a dí: „Effeta“, to jest: „Otevři se“, aby vždy ochotně poslouchal slovo Boží a měl zalíbení v konání dobrých skutků.

Pán Ježíš kdysi slinou svojí zázračně uzdravil hluchoněmého (Mar. 7. 32.—35.). — Kněz otevírá tak jeho uši k slyšení slova Božího a chrípí, aby si zamiloval vůni dobrých skutků.

2. Obřady mezi udílením křtu sv.

a) Kněz táže se křtěnce: „N., odříkáš se zlého ducha?“ Kmotr: „Odříkám.“ Kněz: „I všech skutků jeho?“ Kmotr: „Odříkám.“ Kněz: „I vši pýchy jeho?“ Kmotr: „Odříkám.“ Nato maže jej olejem křtěnců na prsou a mezi lopatkami v podobě kříže, řka: „Maži tě olejem spásy v Kristu Ježíši, Pánu našem, abys měl život věčný.“

Olejem mazávali se kdysi bojovníci, aby posílili své údy k zápasu. Mazání olejem křtěnců znamená tudíž duševní posilu, již se na křtu sv. člověku dostává.

b) Kněz bere štolu barvy bílé a táže se křtěnce: „N., věříš-li v Boha Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země?“ Kmotr: „Věřím“. A tak dotazuje se i na další články apoštolského vyznání víry. Potom táže se ještě: „N., chceš-li býti pokřtěn?“ Kmotr: „Chci.“ A nato leje po třikráte vodu na hlavu křtěncovu v podobě kříže a říká při tom: „N., já tě křtím ve jménu Otce i Syna i Ducha sv.“

Tento úkon jest viditelným a působivým znamením křtu sv. Kněz bere k němu štolu barvy bílé na znamení radosti, že se dostane nyní křtěnci milosti Boží, kterou od hříchu bude očištěn. — Třikráte leje kněz vodu, poněvadž křest sv. se uděluje ve jménu nejvyšší Trojice; v podobě kříže, poněvadž všelikou milost, která se nám ve sv. svátostech uděluje, získal nám Pán Ježíš smrtí svou na kříži.

3. Obřady po udělení křtu sv.

a) Po křtu sv. máže kněz temeno hlavy pokřtěného sv. křížem v podobě kříže. Tím naznačuje důstojnost pokřtěného, že jest „pomazaným Páně“, vyvoleným Božím.

V Starém zákoně bývali králové a kněží k svému úřadu pomazáni. Pokřtěný jest rovněž vyvolen mítí díl v království nebeském.

b) Nato klade kolem jeho hlavy bílé roucho a dí: „Přijmi roucho bílé a dones je bez poskvrny před soudnou stolicí Pána našeho Ježíše Krista, abys měl život věčný.“

Bílé roucho připomíná čistotu duše, které pokřtěný nyní nabyl.

c) Na konec dává kněz kmotrovi do ruky rozžatou svíci, řka: „Vezmi hořící svíci a zachovej bez porušení křest svůj...“ A propouští jej, řka: „N., jdi v pokoji a Pán buď s tebou!“

Hořící svíce připomíná, že pokřtěný má nyní stále choditi ve světle víry a dobrým příkladem svítiti jiným.

Křest se všemi těmito obřady spojený jmenuje se křest slavný. Udíleti má se v chrámě, a jen tehda, když křtěnce bez nebezpečí pro své zdraví nemůže býti přinesen do chrámu, může býti udílen doma.

Naučení: Buď vždy pamětliv svého křestního slibu! Obnovuj jej častěji, zvláště ve výroční den svého křtu, o svých jmeninách, při sv. biřmování, sv. zpovědi a sv. přijímání! Nezrušitelné znamení křesťana, jež při křtu sv. jsi přijal na duši, v den soudu buď ti bude k větší oslavě, budeš-li shledán spravedlivým, anebo k většímu zahánění, budeš-li nalezen věrolomným.

§ 37. O sv. biřmování.

Biřmování je svátost, ve které pokřtěný člověk skrze vzkládání ruky biskupovy, mazání svatým křížmem a slova biskupova bývá od Ducha svatého posílněn, aby víru svou statečně vyznával a podle ní žil.

Biřmovanci shromáždí se v kostele a čekají příchodu biskupova. Biskup, kráčeje k oltáři, udílí jim požehnání. Nato vzbuzují tři božské ctnosti: *víru, naději a lásku*, a utvrzují se tak v úmyslu, že tyto ctnosti svým životem vždycky budou projevovati.

Biskup u oltáře modlí se za ně, aby Duch sv. na ně sestoupil; potom obrátiv se k nim, s rukama na ně vztaženými prosí Ducha sv., aby jim udělil svých sedmero darů, a to moudrosti a rozumu, rady a síly, umění a nábožnosti a dar bázně Boží.

Poté jde ke každému biřmovanci zvlášť, klade pravici na jeho hlavu a maže jej na čele sv. křížmem v podobě kříže, říká slova: „N., znamenám tě znamením kříže a posiluji tě křížmem spasení ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.“

Potom dává každému biřmovanci lehký políček, řka: „Pokoj s tebou.“

Vzkládání ruky biskupovy znamená, že na bířmovance sestupuje Duch sv. a že bířmovanci zvláštním způsobem stávají se majtkem Božím a bojovníky Kristovými.

Sv. křížmo je smíšenina oleje olivového a balzámu. Biskup svěťí je na Zelený čtvrtek s ostatními svatými oleji. — Olej znamená milost Ducha sv., kterouž bířmovanec bývá posilněn k boji proti nepřátelům spasení. Balzám znamená, že se bířmovanci uděluje milost, aby se uchoval čistým od nákazy hříchu a nábožným životem šířil vůni ctností.

Biskup znamená bířmovance na čele sv. křížem, aby naznačil, že se bířmovanec nikdy nemá stydětí víru v Ježíše ukřižovaného před celým světem vyznávatí. — Poliček znamená, že bířmovanec má býti hotov pro jméno Ježíše Krista i potupu a pronásledování trpětí.

Při bířmování dává se bířmovanci jméno některého svatého, který rovněž jako patron křestní má mu býti příkladem ctností na zemi a přímluvcem u Boha v nebi.

K bířmování se berou kmotrové, aby bířmovanci v nebezpečnosti duchovního boje pomáhali a jej slovem i příkladem v křesťanském životě utvrzovali. Na znamení, že tyto povinnosti na se berou, kmotrové kladou bířmovanci pravou ruku na pravé rameno.

Na konec vrací se biskup k oltáři, modlí se za bířmované, udílí jim sv. požehnání a propouští je.

Naučení: Nejsi-li dosud bířmován, měj vroucí touhu po milosti plynoucí z této svátosti! Jsi-li však už bířmován, vzpomínej často na přijatou milost, snaž se ji uchovati a žij, jak se sluší na bojovníka Kristova! „Nestyď se za kříž Kristův, nebo proto přijal jsi právě jeho znamení na své čelo, by ses zaň nestyděl.“ (Sv. Augustin.)

§ 38. O nejsvětější svátosti oltářní.

Svátost oltářní je pravé tělo a pravá krev Pána našeho Ježíše Krista pod způsoby chleba a vína.

Svátost oltářní jsme pod těžkým hříchem povinni přijímati: 1. alespoň jednou za rok, a to v čas velikonoční; 2. v nebezpečnosti smrti jakožto pokrm na cestu do věčnosti.

Zpravidla udílí kněz věřícím tělo Páně při mši sv., a to po kněžském přijímání. Děje se to takto:

Ministrant jménem těch, kdo chtějí k sv. přijímání přistoupiti, říká: „Konfiteor“ čili obecnou zpověď. Přináší máme ještě jednou vzbuditi lítost nad svými hříchy.

Kněz obrací se k věřícím a prosí Boha, aby se nad nimi smiloval a hříchy jim odpustil. Dělaje nad nimi kříž, dává jim obecné rozhřešení.

Potom ukazuje sv. hostii věřícím a dí: „Ejhle, beránek Boží, který snímá hříchy světa“; a nato třikráte: „Pane, nejsem hoden, abys vešel pod střechem mou, ale toliko rei slovem a uzdravena bude duše má.“

Po těch slovech přistupuje k přijímajícímu, dělá sv. hostii kříž, klade ji přijímajícímu na jazyk, říkáje při tom: „Tělo Pána našeho Ježíše Krista zachovej duši tvou k životu věčnému. Amen.“

Když kněz lidu ukazuje sv. hostii, máme se jí pokorně klaněti, v prsa se bítí a pobožně říkati s knězem: „Pane, nejsem hoden...“ Přijímajíce svatou hostii, máme: 1. hlavu pozdvihnouti, ústa slušně otevřítí a jazyk položití na dolejší ret; 2. svatou hostii požití, jí nekousati, aniž déle v ústech zadržovati; 3. svatou hostii, kdyby se nám na ponebí přilepila, nikoli prstem, nýbrž jazykem odloupnouti.

Naučení: Nebuď cizincem u stolu Páně, ale přistupuj k němu hodně často a urči si k tomu jisté dny v roce! Žij však i jindy tak čistě, že bys mohl každý den přijmouti chléb andělský!

§ 39. O svátosti pokání.

Svátost pokání je svátost, ve které kněz ke zpovídání zplnomocněný jménem Božím hříšníku odpouští hříchy po křtu svatém spáchané, když jich srdečně lituje, upřímně se z nich zpovídá a opravdovou vůli má se polepšiti a za hříchy dosti učiniti.

Svátost pokání jsme povinni přijímati: 1. alespoň jednou za rok; 2. kdykoli v nebezpečení života jsme si vědomi těžkého hříchu. Ale i mimo to máme častěji se zpovídati.

Obřady sv. zpovědi jsou tyto:

1. Kajícník pokleká ve zpovědnici, udělá kříž a prosí zpovědníka za požehnání, řka: „Prosím za svaté

požehnání, bych se mohl ze hříchů svých dobře a úplně vyzpovídati.“ Zpovědník dává mu požehnání.

Nato říká kajícník obecnou zpověď: „Já bídný hříšník zpovídám a vyznávám se Bohu všemohoucímu, nejblaho-slavenější Marii Panně, všem milým svatým a vám, otče duchovní, na místě Božím, že jsem (od své poslední zpovědi, která se stala . . .) těchto hříchů se dopustil.“

2. Vyznává své hříchy.

3. Končí zpověď, vzbuzuje znova lítost, modle se: „Bože můj! Těchto a všech svých hříchů srdečně lituji, protože jsem pro ně spravedlivého trestu zasloužil. Želím jich proto, že jsem tebe, svého nejlepšího otce, nejvyšší a lásky nejhodnější dobro urazil. Činím opravdové předsevzetí s milostí tvou život svůj polepsiti, blízké příležitosti k hříchu se varovati a nikdy už nehřešiti.

Žádám vás, ctihodný otče, za spasitelné pokání a kněžské rozhřešení.“

4. Dává pozor, jaké naučení zpovědník mu dává a jaké ukládá pokání. Zeptá-li se ho zpovědník na něco, odpovídá upřímně, sám-li pak něčemu dobře nerozuměl anebo potřebuje-li poučení, otáže se.

5. Přijímá zkroušeně rozhřešení, které zpovědník, dělaje nad ním kříž, uděluje slovy: „Já tě rozhřešuji ze hříchů tvých ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen.“

I kajícník žehná se sv. křížem a bije se třikrát v prsa, zkroušeně říká: „Bože, buď milostiv mně hříšnému!“ Obdržev rozhřešení, políbí kajícník štolu na znamení, že ochotně se moci kněžské podrobuje. Nato vykoná, pokud možno, bez odkladu uložené pokání.

Kněz uděluje rozhřešení, dělá nad kajícím kříž, poně-vadž Pán Ježíš smrti svou na kříži odpuštění hříchů nám zasloužil. — V prvních stoletích ukládala církev kajícím veřejné a dlouhé pokání. Činila tak, aby kající již zde zbývajících časné tresty, pokud mohou, si vytrpěli a nemuseli trpěti po smrti. Ti, kdož uložené pokání řádně vykonali, aneb jimž byla zbývajících část jeho od biskupa odpuštěna (odpušky), bývali obyčejně na Zelený čtvrtek rozhřešení a do sboru věřících opět přijati.

Naučení: Zpovídej se často a vždycky tak, jako by to byla zpověď tvá poslední! V pokorné zpovědi „rodí se naděje odpuštění, znepokojené svědomí se smíruje, ztracená milost se znova nalézá, člověk uchází budoucímu hněvu, a tak se setkávají ve svatém políbení Bůh a duše kající“. (O následování Krista.)

§ 40. O posledním pomazání.

Poslední pomazání je svátost, ve které nemocný skrze mazání svatým olejem nemocných a modlitbu kněžskou nabývá milosti Boží ke spasení duše a často i ku prospěchu těla.

Poslední pomazání můžeme přijmouti, kolikrátkoli nebezpečně onemocníme nebo v téže nemoci do nového nebezpečení života upadneme.

Má-li nemocný svátost tuto přijmouti, sluší v příbytku nemocného připravit stůl a tento pokrýti bílým ubrusem. Doprostřed postaví se kříž, po stranách dvě hořící voskové svíce. Na stůl dá se sklenice se svěcenou vodou, na talíř trochu soli (a několik kůrek chlebových). Před stůl postaví se klekátko neb stolička.

1. Kněz, jda k nemocnému, nese obyčejně nejsvětější svátost oltářní. („Jde s Pánem Bohem.“)

Kdykoli vidíme knězo, ubírajícího se s nejsvětější svátostí k nemocnému, vzdejme vždy nejsvětější svátosti náležitou poctu.

Když kněz vstoupí do příbytku nemocného, dí: „Pokoj domu tomuto.“ Ten, kdo kněze doprovází, odpoví: „A všem přebývajícím v něm.“ Nato kněz položí nejsvětější svátost na připravený stůl a modlí se za nemocného a všechny obyvatele domu.

Potom pokropí svěcenou vodou příbytek i nemocného, a modle se žalm 50., prosí za smilování Boží a odpuštění hříchů nemocnému.

Poté nemocný, je-li při smyslech, řádně se zpovídá a přijímá tělo Páně.

Podáváje nemocnému nejsvětější svátost, kněz dí: „Přijmi, bratře (sestro), posilu na cestu, tělo Pána našeho Ježíše Krista, aby tě ochránil od

nepřítele zlého a uvedl tě do života věčného. Amen.“

Před zpovědí nemocného přítomní příbytek opustí a vstoupí opět, až kněz dá jim znamení.

Po přijímání modlí se kněz, aby sv. přijímání bylo nemocnému ke spáse duše i těla.

2. Potom uděluje nemocnému poslední pomazání. Žehná nemocného sv. křížem a vztáhnuv pravici nad jeho hlavu, modlí se, aby nemocný byl ochráněn všelikého pokušení ďáblova. A nato bere do levé ruky nádobku se sv. olejem nemocných, a omočiv palec pravé ruky do sv. oleje, maže nemocného v podobě kříže na očích, uších, chřípích, zavřených ústech, rukou (dlaních) a nohou (chodidlech), pokaždé říká: „Skrze toto svaté pomazání a své předobrotivé milosrdenství odpustiž tobě Bůh, cokolivsi zavinil zrakem, sluchem, čichem, chutí, hmatem, chůzí. Amen.“

V nebezpečí blízké smrti maže kněz nemocného pouze na čele, říká jen jednou ona slova. — Při posledním pomazání užívá se sv. oleje, poněvadž olej výborně naznačuje účinky této svátosti. Olej hojí rány, mírní bolesti a dodává síly. I poslední pomazání hojí rány duše (hříchy a tresty za ně zasloužené), mírní bolesti nemocného, ba přispívá mnohdy k jeho uzdravení a dodává síly, aby nemocný pokušení ďábelská přemáhal a smrti se nebál. — Kněz maže nemocného na ústrojích smyslových, neboť ony bývají jako nástroji hříchu. Jednak k hříchu svádějí (oči, uši), jednak k vykonání hříšného skutku přispívají (ústa, ruce, nohy). — V podobě kříže maže nemocného, poněvadž Pán Ježíš smrtí svou na kříži nám všelikou milost zasloužil. — Chlebem a solí otírá si kněz prsty, když pomazal nemocného sv. olejem, a omývá je vodou.

Potom modlí se kněz za nemocného, aby dostalo se mu všech účinků této svátosti, jak je Duch sv. ústy sv. apoštola Jakuba*) naznačil; žehná jej sv. křížem a povzbuzuje ho k trpělivosti a odevzdanosti do vůle Boží.

*) Stůně-li kdo z vás, uveď (k sobě) kněží církve, a ať se nad ním modlí, mažíce jej olejem ve jménu Páně; a modlitba víry uzdraví nemocného a polehčí jemu Pán, a jestliže jest v hříších, budou mu odpuštěny. (Jak. 5, 14.—15.)

3. Na konec uděluje ještě nemocnému a p o š t o l s k é p o ž e h n á n í, t. j. vlastně požehnání sv. Otce a dává mu líbatí sv. kříž. S apoštolským požehnáním jsou spojeny plnomocné odpustky.

Naučení: Pros často za milost šťastné smrti a neodkládej s přijetím svatých svátostí až na poslední okamžik, aby tě smrt nepřekvapila! Pečuj však též svědomitě o to, by nikdo z tvých příbuzných a domácích nedebral se na věčnost bez přijetí svatých svátostí!

§ 41. O svěcení kněžstva.

Svěcení kněžstva je svátost, ve které vzkládáním rukou biskupových a modlitbou uděluje se moc kněžská a zvláštní milost k řádnému konání úřadu kněžského.

Kdo chce tuto svátost přijmouti, musí napřed přijmouti svěcení, jež k svátosti svěcení kněžstva připravují; neboť jen jako po stupních lze dostoupiti vznešené důstojnosti kněžské. Svěcení tato jsou a) čtvero nižších svěcení a b) troje vyšší svěcení.

a) Čtvero nižších svěcení.

Kdo duchovnímu stavu hodlá se věnovati, toho přijímá biskup (opat) tonsurou čili postřižinami do stavu duchovního. Biskup totiž přede mší sv. vystřihuje mu na čtyřech místech: nad čelem, nad oběma skráněmi a na temeni hlavy něco vlasů. Potom obléká jej v bílé rouch o, podobné rochetě (superpelliceum).

Biskup vystřihuje mu vlasy na znamení, že od té chvíle, kdy stává se členem duchovního stavu, má zřici se všech marností světských. Bílé rouch o mu připomíná, že má vždy zachovati duši svoji v čistotě a nevinnosti.

Od té chvíle jest kleríkem, neboť slibuje při tom, že „Bůh bude podílem (kléros) jeho“. Na znamení tohoto slibu má míti po celý život vlasy na temeni hlavy v podobě kruhu vystřižené (tonsura). Tonsura mu též připomíná trnovou korunu Páně.

Teprve potom může přijmouti čtvero nižších svěcení, která jsou: 1. *ostiariát*, 2. *lektorát*, 3. *exorcistát*, 4. *akolytát*. Všechna tato nižší svěcení uděluje biskup (opat) tím způsobem, že svěcencům mezi mší sv., modle se nad nimi, odevzdává věci, jichž k vykonávání svého úřadu budou potřebovati.

1. *Ostíárovi* (vrátnému) podává klíč chrámový, velí mu zvonkem zazvoniti, pak dveře otevřítí a zavřítí. Tyto služby totiž konali ostiárové v prvotní církvi.

2. *Lektorovi* (předčítači) podává knihu Písma svatého; neboť lektor kdysi při službách Božích předčítal části z Písma svatého a později též předzpěvoval.

3. *Exorcistovi* (zažehnavací) podává knihu, v níž jsou obsaženy církevní exorcismy čili zažehnavání. Exorcisté totiž bděli nad těmi, kdo zlými duchy byli posedlí, aby sobě neb jiným neublížili, a snažili se modlitbou zlého ducha z nich vymítati.

4. *Akolytovi* (přisluhovači u oltáře) podává svícen s voskovou svící a mešní konvičky, neboť jich úkolem bylo rozsvěcovati svíce na oltáři, chystati víno a vodu, kadidlo a j.

Při svěcení všichni jsou oblečeni v bílý šat a při obětování obětují hořící svíce. Činí tak na znamení slibu, že vždy uchovají světlo víry v duši své a spolu ostatním dobrým příkladem chtějí svítiti. Při sv. přijímání přistupují k stolu Páně.

b) Troje vyšší svěcení.

Troje vyšší svěcení jsou: 1. *Subdiakonát* (podjáhenství). 2. *diakonát* (jáhenství), 3. *presbyterát* (kněžství). I tato svěcení udílí biskup mezimší sv., a to každé z nich v jiný den.

Děje se to při všech tím způsobem, že biskup připomíná nejdřív svěcencům povinnosti úřadu, které dotyčným svěcením vezmou na se. Nato modlí se nad nimi litanie ke všem svatým. Při nich svěcenci vrhají se na tvář. Potom biskup vzkládá na ně ruce, obléká je do příslušných rouch bohoslužebných a odevzdává jim nástroje jejich úřadu.

Biskup modlí se litanie ke všem svatým, aby svatí vyprosili svěcencům u Boha té milosti, by úřad svůj řádně konali. Svěcenci vrhají se na zem na znamení pokory, že nemají se za hodna vznešeného úřadu, kterého se jim dostává. Na konec litaní biskup jim vždy uděluje trojí požehnání.

1. Při *svěcení na podjáhenství* biskup před epištolou vykládá svěcencům jich povinnosti: 1. po celý život setrvati

v duchovním stavu; 2. nevstoupiti v stav manželský; 3. kněžské hodinky denně se modliti. Potom vrhají se svčenci na tvář, a biskup s ostatním duchovenstvem modlí se nad nimi litanie ke všem svatým. — Uděliv jim trojí požehnání podává jim kalich s patenou, konvičky s vodou a vínem a knihu epištolní. Nato obléká je v roucha podjáhenská: humerál, manipl a tunicellu.

2. Při *svěcení na jáhenství* biskup po epištole táže se kněze, který je uvedl (arcijáhna), zda jsou hodni úřad tento přijmouti; ano vybízí i všechny přítomné, by oznámili, mají-li nějaké námitky proti hodnosti jejich. Nato vykládá svčencům povinnosti jáhenské. Poté opět se modlí nad nimi litanie ke všem svatým a po nich, uděliv jim zase trojí požehnání, vzkládá ruce na hlavu každého a modlí se nad ním: „Přijmi Ducha svatého.“ Pak obléká je v roucha jáhenská: štolu a dalmatiku a podává jim evangelium.

I ti, kdož jsou svěcení na podjáhnny a jáhny, obětuji hořící svíce a přistupují k stolu Páně.

3. Při *svěcení na kněžství* biskup po graduale: a) dává arcijáhnu a lidu tytéž otázky jako při svěcení na jáhenství, a upozorniv je na povinnosti kněžské, modlí se zase nad nimi litanie ke všem svatým.

b) Nato klade mlčky ruce na hlavu každého zvlášť a po něm činí tak všichni přítomní kněží. Potom vztáhne biskup i kněží pravici na svčence a biskup se modlí, aby Bůh na ně vyliti ráčil plnost své milosti.

c) Poté obléká je v roucha kněžská: klade jim štolu přes obě ramena, křížem přes prsa ji překládaje, a obléká je v ornát. Jeho zadní polovina jest však svinuta na znamení, že svčenci dosud nemají plné moci kněžské.

d) Potom zapěje biskup: „Veni creator Spiritus“ — „Přiď, tvůrce, Duše svatý“, a mezitím, co na kůře ve zpěvu tomto pokračují, maže biskup sv. olejem křtěnců palce a ukazováčky, jakož i dlaně svčenců a dává jim moc žehnati a světiti.

Olej značí požehnání, jehož věřícím rukou kněze bude se dostávat. Biskup maže palce a ukazováčky, poněvadž jimi kněz bude se dotýkati nejsvětější svátosti oltářní.

e) Nato podává jim kalich s vínem a vodou, patenu s hostií a dává jim moc mši sv. obětovati.

f) Od té chvíle slouží svěcenci mši sv. s biskupem společně, říkajíce s ním hlasitě modlitby mešní ze svých misálů. Jeden ze svěcenců zpívá evangelium a při obětování obětuje každý hořící svíci. I slova proměňování vyslovují společně s biskupem, a přijavše před přijímáním od něho políbení pokoje, přijímají z rukou jeho tělo Páně.

g) Po sv. přijímání, stojíce říkají apoštolské vyznání víry. Nato poklekají před biskupem a biskup vzkládá ruce na hlavu každého a dí: „Přijmi moc Ducha svatého, kterýmž odpustíš hříchy, odpouštíjí se jim, a kterýmž zadržíš, zadržány jsou.“ Na znamení, že se jim dostalo plné moci kněžské, spouští se nyní novosvěcencům ornát vzadu svinutý.

h) Na konec přijímá ještě biskup od novosvěcenců pro sebe i pro nástupce slib uctivosti a poslušnosti a dává jim políbení, řka: „Pokoj Páně budiž vždycky s tebou!“ A uděliv jim požehnání, propouští je.

Ti, kdo kněžskému stavu chtějí se věnovati, připravují se společně k svému povolání v domech, jež se jmenují semináře čili alumnáty, anebo v klášteřích. První mše sv., již novosvěcený kněz slouží, zove se primice (kněžské prvotiny). Po ní a po celý týden následující uděluje obyčejně novosvěcenec zvláštní (primiční) požehnání. Mše sv., již kněz slouží po 50 letech svého kněžství, jmenuje se sekundice (kněžské druhotiny)

§ 42. Svěcení na biskupa.

Úřad biskupský jest dovršením úřadu kněžského, neboť biskup jako náměstek apoštolů má plnou moc apoštolskou. — Svěcení na biskupa koná biskup za přísluhování dvou biskupů, a to rovněž mezi mší sv.

1. Před mší sv. čte se u oltáře papežské jmenování svěcenec na biskupa a on skládá slib věrnosti k církvi sv.

Nato počíná mše svatá. Světitel slouží ji u hlavního oltáře, svěcenec pak u přítomnosti dvou biskupů u vedlejšího oltáře.

2. Po epištole přistoupí svěcenec s oběma biskupy k hlavnímu oltáři, kde světitel připomíná mu povinnost jeho úřadu. Nato svěcenec vrhá se na zem, biskupové modlí se nad ním litanie ke všem svatým a světitel mu uděluje troje požehnání.

3. Potom klade světitel na šíji a hlavu svěcence knihu sv. evangelia na znamení, že má ve všem dbáti zákona Pána Ježíše; poté všichni tři biskupové vzkládají ruce na hlavu svěcencovu, řkouce: „Přijmi Ducha svatého!“ Zapěv: „Veni creator Spiritus“ — „Přiď, tvůrce, Duše svatý“ (mezitím, co na kůře ve zpěvu pokračují), světitel maže svěcence sv. křížmem na temeni hlavy, dlaně, palce a ukazováčky na znamení, že Duch sv. skrze něho bude lidu udíleti hojně milostí. A potom odevzdává mu odznaky důstojnosti biskupské: berlu, prsten a knihu sv. evangelií, kterou mu klade do rukou. Biskupové dávají mu bratrské políbení.

4. Biskup nyní posvěcený vrací se nato k oltáři svému a pokračuje ve mši sv. Při obětování přistupuje k hlavnímu oltáři a obětuje dvě hořící svíce, dva chleby a dva soudečky vína.

Obětuje svíce na znamení své živé víry a spolu, že chce dobrým příkladem svítiti kněžím i všemu lidu; dva chleby a dva soudečky vína, jako dary k oběti mše sv. značí, že chce pečovati o služby Boží a církve.

Od obětování slouží posvěcený biskup mši sv. se světitelem při témže oltáři a společně s ním přijímá tělo a krev Páně.

5. Na konec mše sv. klade světitel na hlavu jeho mitru, dává mu rukavice, prsten a uvádí jej k biskupskému stolci. A když nový biskup usedl, zapěje světitel chvalozpěv sv. Ambrože: „Te Deum laudamus“ — „Tebe Boha chválíme“. Kůr ve zpěvu pokračuje, co zatím nový biskup provázen oběma přísluhujícími biskupy kráčí chrámem a žehná lidu. Nato navrátiv se k hlavnímu oltáři, dává po prvé slavné požehnání biskupské, a třikráte poklekaje před světitelem, volá: „Na mnohá léta!“ Tím děkuje jemu za udělené posvěcení.

Biskup časem přehlíží (visituje) jednotlivé fary ve své diecési. Jménem jeho každoročně tuto visitaci koná jeho zástupce, biskupský vikář (děkan).

§ 43. O svátosti stavu manželského.

Svátost stavu manželského je svátost, kterou se dvě svobodné křesťanské osoby, muž a žena, nerozlučně spojují a od Boha nabývají milosti, by povinnosti stavu manželského věrně až do smrti plnily.

Od těch, kdož ve stav manželský vstoupiti míní, se žádá: 1. by se lehkomyslně nezasnubovali; 2. by mezi nimi nebylo překážek manželských a v náboženství dobře byli vycvičeni; 3. by po dobu zasnoubení počestně byli živi; 4. by před oddavkami hodně přijali svátost pokání a nejsvětější svátost oltářní.

Aby překážky manželství mezi snoubenci, jsou-li jaké, snáze byly objeveny, ohlašují se ti, kteří v stav manželský vstoupiti míní, o třech za sebou následujících nedělích neb svátcích, mezi službami Božími, veřejně věřícím s kazatelny. (Ohlášky.) Že pak v náboženství dobře jsou vycvičeni, osvědčují zkouškou před svým duchovním správcem. (Zkouška z katechismu.)

Obřady, jimiž kněz manželství jejich požehná (oddávky, kópulace), jsou tyto:

1. Snoubenci přiklekají k oltáři a kněz u přítomnosti dvou svědků táže se každého z nich, zdali dobrovolně a bez přinucení v manželství vstupují. Když oba kladně odpověděli, kněz je vyzve, aby si podali pravé ruce, a předřikává jim slova, jimiž si vzájemně slibují manželskou lásku a věrnost.

Tento vzájemný slib je viditelným znamením svátosti stavu manželského.

2. Nato klade kněz konec štoly na jejich spojené pravice a dí: „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj! Bůh všemohoucí račiž vás spojití, a já mocí úřadu svého kněžského potvrzují toto manželství vaše ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen.“ Při tom žehná jim znamením sv. kříže.

Potom s věřícími za novomanžele se modlí.

Často žehná kněz modlitbou a svěcenou vodou snubní prsteny, jež novomanželé vzájemně si navlékají na prst. Prsteny tyto jsou znamením manželské věrnosti.

Po oddavkách jsou manželé přítomni mši sv., již kněz za ně obětuje a při níž jim dvakráte (po modlitbě Páně a před: „Benedicamus Domino“) žehná.

Opakování obřadů svatebních nad manžely po 25 letech nazývá se stříbrná svatba; po 50 letech zlatá svatba.

Naučení. Pamatuji na důstojnost svých rodičů, kterou oni přijetím svátosti stavu manželského obdrželi! Manželství jest milostiplným obrazem nerozlučného spojení Ježíše Krista s církví. Proto vždy rodiče své cti, miluj a jich poslouchej!

C. O svátostinách.

Svátostinami rozumíme svátostem podobné úkony, jako: zařikání nebo zažehnávání, žehnání, svěcení, jež církev ustanovila, by nám zvláštní milosti a dobrodiní zjednávala neb osoby a věci posvěcovala.

Svátostiny v tom jsou svátostem podobny, že mají jistá viditelná znamení (úkon a slova), s nimiž je spojeno udílení milosti Boží. V tom však od svátostí se liší, že: 1. svátosti jsou ustanoveny od Ježíše Krista, svátostiny od církve; 2. svátostmi se milost posvěcující uděluje, svátostinami jen vyprošuje; 3. svátostí jest sedm, svátostin mnoho.

Svátostiny jsou: 1. zařikání nebo zažehnávání; 2. žehnání; 3. svěcení.

Zařikání nebo **zažehnávání** užívá církev, aby škodlivý vliv zlého ducha zapudila nebo vzdalovala. Na př.: před udělováním křtu sv., před svěcením vody, před žehnáním pokrmů a j.

Žehnání užívá církev, aby osobám a věcem vyprošovala Božího požehnání. Taková žehnání jsou na př.: žehnání nejvyšší svátostí oltářní a svatým křížem, znamení kříže, žehnání nemocných a umírajících, úvod matky, křesťanský pohřeb, žehnání pokrmů a j.

Svěcení užívá církev, by osoby a věci službě Boží zasvětila nebo jisté předměty ke zbožnému užívání posvětila.

Taková svěcení jsou: korunovace papeže, korunovace krále nebo císaře, žehnání opata, řeholníků a řeholnic. Dále: svěcení chrámu, hřbitova, zvonů, sv. olejů, náradí a rouch bohoslužebných, svěcení vody křestní, svící, popela a j.

§ 44. Korunovace papeže.

Desátého dne po smrti papežově přistupují kardinálové ve zvláštní místnosti, jež se jmenuje **konklave** (místnost uzavřená), k volbě jeho nástupce. Kdo obdržel dvě třetiny hlasů, jest zvolen papežem.

Zvolený dává si hned nové jméno na znamení, že zříká se všech svazků příbuzenských a jediné blahu církve chce se věnovati; jest oblečen v roucho papežské a přijímá poctu přítomných.

Nato za několik dní jest nový papež korunován. Jest nesen v slavném průvodě do chrámu sv. Petra. Za průvodu jeden z obřadníků zapaluje něco koudelky, po třikráte volaje: „Svatý Otče, tak pomíjí sláva světa!“ V chrámě slouží papež slavnou mši sv. Po mši sv. je nesen na hlavní pavlání chrámu, kde mu jeden z kardinálů staví na hlavu tiaru (trojnásobnou korunu). Nato papež udílí velepastýřské požehnání.

Pálení koudelky před zraky nového papeže má mu připomenouti, že jest mu zanechati vši marnosti světské a má se jediné starati o duchovní blaho věřících.

§ 45. Svěcení osob řeholních.

Přijetí do stavu řeholního děje se obláčkou a skládáním slibů.

Při obláčce představený řehole obléká čekatele, modle se nad ním, v řádový šat, dává mu doruky hořící svíci na znamení, že má stále míti na paměti příklad Ježíše Krista a uděluje mu jako svému spolubratru políbení pokoje.

Takto přijatý setrvává rok (nebo i déle) v řádu, seznamuje se s jeho pravidly a cvičí se v pobožnosti (noviciát).

Po uplynutí této přípravy jest skládáním slibů do řehole přijat. Řeholní sliby jsou obyčejně tři evangelické rady: 1. dobrovolná chudoba, 2. ustavičná čistota, 3. naprostá poslušnost duchovního představeného.

§ 46. Svěcení chrámu.

K svěcení chrámu připravuje se biskup již v den předcházející, a to modlitbou a postem. U večer pak ukládá pod zvláštní stan před chrámem schránku s ostatky svatých, jež mají býti v chrámu vloženy do oltáře.

1. V den svěcení modlí se biskup s přísluhujícími kněžími před chrámem sedm žalmů kajících a litanie ke všem svatým. Potom třikráte obehází chrám zvenku, kropě jej svěcenou vodou, a po každé zaklepe berlou na zavřené dveře chrámové, řka: „Otevřete se, brány, aby vešel král slávy!“ Po třetím zaklepání poznamená práh sv. křížem, načež dveře chrámové se otevřou a biskup s duchovenstvem vstoupí do chrámu.

Biskup třikrát obchází a kropí chrám, poněvadž jest zasvěcen ke cti Boha trojjediného. Klepe na zavřené dveře chrámové na znamení, že lidstvu hříchy bylo nebe zavřeno; poznamenává práh sv. křížem, aby naznačil, že teprve Kristus Pán svou smrtí na kříži nebe nám otevřel.

2. Když biskup s kněžími vstoupí do chrámu, pozdraví slovy: „Pokoj domu tomuto!“ a uprostřed chrámu pokleknuv, zapěje: „Veni creator. Spiritus!“ (Přiď, tvůrce, Duše svatý!) A požehnáv chrám, píše berlou do popela, který v podobě kříže v lodi chrámové je nasypán, řeckou a latinskou abecedou.

Napisováním řecké a latinské abecedy naznačuje, že všichni národové jsou povoláni v chrámě Boha ctíti. Tyto dvě řeči. v starém věku nejrozšířenější, zde zastupují řeči všech národů.

3. Nato světí biskup vodu sv. Řehoře, jež se skládá z vody, vína, soli a popela, a kropí jí vnitřní stěny i oltář.

Voda a víno značí lidskou a božskou přirozenost Pána Ježíše, sůl a popel duši a tělo lidské. Smíšení těchto součástí značí du-

chovní spojení Pána Ježíše s lidmi, jež se v chrámě, hlavně při sv. přijímání, uskutečňuje.

4. Poté světí biskup oltář. Kropí jej vodou sv. Řehoře, přenáší sv. ostatky na oltář, maže jej uprostřed a na čtyřech rozích olejem křtěnců a sv. křížmem, uloží do oltáře sv. ostatky, jež uzavře malou deštičkou a zatmelí maltou. Nato okuřuje kadidlem oltář a opět jej maže sv. oleji.

Oltář značí Pána Ježíše. Maže se na pěti místech na památku pěti jeho ran. Okuřování kadidlem značí prosbu, aby oběti a modlitby, které se na oltáři budou konati, Bohu byly příjemné jako libá vůně. Opětovné mazání sv. oleji připomíná četné milosti, jichž věřícím s oltáře bude se dostávat.

5. Potom maže biskup sv. křížmem stěny chrámové na dvanácti místech, křížem označených, pod nimiž jsou rozžaté svíce.

Obřadem tímto se naznačuje, že v chrámě bude se hlásati táž víra v Ukřižovaného, kterou sv. apoštolové (dvanácte svící) hlásali.

6. Konečně klade na oltář pět křížků z pěti kadidlových zrn, a to doprostřed a na čtyři rohy oltáře. Na křížky dá malé voskové svíčky a obojí zapálí.

Tak naznačuje živou víru (svíce) a pobožnost Bohu milou (kadidlo), s níž máme býti přítomni mši sv.

Posléze upraví se oltář k oběti mše sv. a biskup neb jiný kněz slouží na něm první mši sv.

Slavnostní svěcení chrámu, spojené s mazáním sv. olejů, může konati jen biskup, a sluje konsekrace. Svěcení, jež není spojeno s mazáním sv. olejů, může konati s dovolením biskupovým i kněz, a sluje benedikce.

§ 47. Svěcení hřbitova.

V předvečer svěcení postaví se uprostřed hřbitova veliký kříž a na čtyřech stranách hřbitova jiné menší kříže. Před každým křížem zarazí se do země kůl, na němž se upevní tři svíce.

Kříže znamenají Vykupitele; ti, kdo zde budou odpočívati, budou takořka v jeho ochraně. Koly značí těla zesnulých.

1. V den svěcení svíce na kolech se rozžhnou; biskup modlí se litanie ke všem svatým a obchází je hřbitov kropí jej svěcenou vodou.

2. Nato vrátí se k prostřednímu kříži, modlí se opět a okuřuje kříž. Potom sejme hořící svíce s kolu a dá je na kříž. Tak učiní u všech křížů, načež se koly ze země vytáhnou.

Biskup modlí se litanie ke všem svatým, aby se přimlouvali u Boha za ty, kdo tu budou pochováni. Kropení svěcenou vodou vyjadřuje prosbu, aby všichni umírali jsouce od hříchů očištěni. Okuřování kříže znamená prosbu, aby modlitby za zemřelé byly Bohu příjemné. Hořící svíce s kolů přenášejí se na kříž na znamení, že jen ti, kteří v Ježíše Krista věřili a doufali, mohou očekávat radostného vzkříšení. Vytáhnutí kolů připomíná budoucí zmrtvýchvstání.

§ 48. Svěcení zvonu.

Slavné svěcení zvonu děje se takto:

1. Biskup nejprve zvon uvnitř i zevnitř omývá a při tom se modlí příslušné žalmy. Nato maže jej zevnitř olejem nemocných, uvnitř sv. křížem.

Omývání zvonu znamená, že máme vždy s čistým srdcem přistupovati k bohoslužebným úkonům, k nimž nás bude hlas zvonu volati. Mazání sv. oleji nám připomíná hojné milosti, k jichž získání nás zvon, svolavatel věřících do chrámu, pobádá.

2. Potom vykuřuje uvnitř zvon kadidlem, do něhož byl přimísil materiďoušku a myrrhu. Na konec zpívá se evangelium sv. Lukáše o Marii a Martě. (Luk. 10., 38.—42.)

Vykuřování zvonu kadidlem připomíná, že modlitby a oběti, k nimž nás zvon volá, mají býti tak vroucí, aby se líbily Bohu. Evangelium o Marii a Martě pak nás pobádá, bychom vždy slovo Boží poslouchali tak horlivě jako Maria, sestra Lazarova.

Při svěcení dává se zvonu jméno některého světce. Proto svěcení zvonu nazývá se též křtem zvonu.

§ 49. Svěcení sv. olejů.

Sv. oleje, jichž se při udílení sv. svátostí a při některých svěceních užívá, jsou: olej křtěnců, křížmo a olej nemocných.

Tyto oleje svěťí biskup na Zelený čtvrtek mezi slavnou mší sv. Biskupovi při tom přisluhuje 12 kněží, 7 jáhnů a 7 podjáhnů. Kněží připomínají apoštoly, kteří s Pánem Ježíšem slavili poslední večeři; 7 jáhnů a 7 podjáhnů bylo za dávných časů vždy ustanoveno při každém chrámě biskupském.

Svaté oleje svěťí se na Zelený čtvrtek, poněvadž Pán Ježíš při poslední večeři ustanovil apoštoly za kněze a kněžím přísluší sv. svátosti udělovati.

1. Před přijímáním svěťí biskup *olej nemocných*. Modlí se nad ním (exorcismus), žehná jej a prosí Boha, aby zapudil všechny neduhy těla i duše těch, kteří jím budou pomazáni.

2. Po přijímání svěťí sv. *křížmo a olej křtěnců*.

Sv. křížmo svěťí tak, že nejprve svěťí zvlášť balsam a potom olej. Nato smísiv obojí, sv. křížmo opětně svěťí, modle se, aby Duch sv. hojně milostí udělil těm, kdo budou jím pomazáni. Potom dýše ve sv. křížmo na znamení, že Duch sv. sestoupí na ty, kdo budou jím biřmováni, klaní se před ním, volaje třikráte: „Buď pozdraveno, sv. křížmo!“ a líbá nádobu, v níž se ono nalézá. Totéž činí po něm přísluhující kněží.

Nato svěťí *olej křtěnců*, a to téměř týmže způsobem jako sv. křížmo. Modlí se, aby Bůh udělil čistotu duše i těla těm, kdo jím budou pomazáni, klaní se před ním, volaje třikráte: „Buď pozdraven, svatý oleji!“ a líbá nádobu s olejem. Přísluhující kněží činí totéž.

§ 50. Svěcení vody.

Svěcenou vodou kropí kněz osoby (před službami Božími nebo po nich) a věci (při žehnáních a svěceních). Též

věřící sami, vcházejíce do chrámu nebo z něho vycházejíce, jí se kropí.

Kropení toto značí prosbu, aby Bůh nás očistil od všeliké poskvrny hříchu.

Kněz svěťí vodu obyčejně v neděli. Nejprve koná *žehnání* (exorcismus) nad solí a nad vodou a modlí se, aby Bůh těch, kteří vodou tou budou se kropiti, uchránil ode všech nehod duševních a tělesných a jim požehnal. Nato sype *tříkráte sůl* v podobě kříže do vody a *žehná vodu*.

Kněz sype do vody sůl na znamení, že chrániti se máme vši hniloby hříchu.

Svěcení vody tříkrálové děje se podobným obřadem.

Svěcení vody křestní viz na str. 44.

§ 51. Žehnání křesťanské matky čili úvod.

Po příkladu matky Boží, Marie Panny, přináší křesťanská matka své novorozeňátko do chrámu, aby je Bohu obětovala a dítě i sobě vyprosila Božího požehnání.

1. Matka, držíc v rukou hořící svíci, vyčkává v před-síni chrámové příchodu kněze. Ten oblečen v rochetu a štolu bílé barvy, kropí jí a dítě nejprve svěcenou vodou a modlí se žalm 23., který vyjadřuje, že jen čistý a nevinný srdcem může vejíti do stánku Božího.

Hořící svíce připomíná matce, že má své dítě vychovávat ve světle víry Kristovy. Kropení svěcenou vodou pamatuje na čistotu a nevinnost duše její i dítěte.

2. Nato podav matce k políbení štolu, uvádí ji (odtud jméno: úvod) do chrámu k oltáři. Zde matka pokleká a kněz jménem jejím koná modlitbu děků a prosí za ochranu Boží pro dítě i pro ni.

Při tom běře někde kněz dítě na lokte, jako učinil Simeon s Ježíškem v chrámě jerusalemském, a je nad oltářem obětuje.

Konečně, pokropiv ještě jednou matku a dítě, požehná jim znamením kříže a propouští je.

§ 52. Žehnání mrtvoly čili křesťanský pohřeb.

Když křesťan umřel, zvoní se po starobylém zvyku u m í r á č k e m. Tím oznamuje se věřícím jeho smrt a zároveň se vyzývají, aby se modlili za jeho spásu.

Dříve se zvonilo, když křesťan počal umírat. Odtud jméno zvonění u m í r á č k e m.

Až do třetího dne zůstává zpravidla mrtvola v domě. Zesnulému dává se do rukou k ř í ž a r ů ž e n e c na znamení jeho víry a naděje v Ježíše Krista a úcty k blahoslavené jeho matce, Panně Marii.

1. Kněz, oděn rochetou, štolou a pluvíalem černé barvy, modlí se v domě u rakve zemřelého ž a l m 129. „De profundis“. („Z hlubokosti volal jsem k tobě, Pane.“) N a t o k r o p í r a k e v s v ě c e n o u v o d o u a o k u ř u j e j i k a d i d l e m.

Kropení svěcenou vodou značí prosbu, aby Bůh duši zemřelého očistil ode vši poskvrny hříchu. O k u ř o v á n í k a d i d l e m, aby Bůh naše modlitby za zesnulého se zalíbením přijal.

2. Nato ubírá se pohřební průvod do chrámu. V čele průvodu se nese kříž, zvony vyzvánějí, cestou se z p í v á ž a l m 50. „Miserere“ („Smiluj se nade mnou, Bože!“). Mrtvola v lodi chrámové se uloží (někdy konají se hodinky za zemřelé a po nich), slouží se za zesnulého mše sv. (Requiem). Po mši sv. modlí se kněz u rakve, kropí ji a okuřuje kadidlem. Potom se průvod ubírá na hřbitov.

V čele průvodu se nese kříž na znamení, že zesnulý věřil v Ježíše Krista. Zvoněním se prokazuje zesnulému poslední pocta a spolu se věřící vybízejí, aby se za něho modlili. Ž a l m e m 129. a 50. prosíme Boha, aby se nad zemřelým smiloval a odpustil mu hříchy. K o l r a k v e se nesou často hořící svíce. Ony jsou znamením víry zesnulého a spolu vyjadřují naši prosbu, aby jemu svítilo světlo věčné. — Někdy rakev nepřináší se do chrámu, ale průvod jde přímo na hřbitov, a mše sv. za zesnulého slouží se až některý následující den.

3. Na hřbitově u hrobu připomíná kněz ú t ě c h y p l n á slova, jimiž Ježíš těšil Martu, zarmoucenou nad smrtí Lazara, bratra jejího: „J á j s e m v z k ř í š e n í a ž i v o t“; modlí se, aby Bůh zesnulého ke sborům andělů a svatých připojiti ráčil, a znovu kropí a okuřuje rakev. Nato spustí se rakev do hrobu.

Kněz a přítomní třikráte sypou zemi na rakev. Tím si připomínáme, že tělo naše ze země pochází a v ní jednou také spočine.

4. Konečně modlí se kněz s věřícími u kříže prostřed hřbitova nebo v chrámě hřbitovním „Zdravas, královno“ a jiné modlitby za pohřbeného a všechny na hřbitově odpočívající.

Pohřeb nedospělých dítek má ráz radosti. Kněz běře štolu a pluviál barvy bílé a zpívá žalm 112.: „Chvalte služebníci Hospodina.“ Církev raduje se, že jim, které milosti Boží neztratily, dostalo se věčné blaženosti.

D. Různé pobožnosti církevní.

K obvyklým pobožnostem církevním náleží: 1. odpolední požehnání a nešpory, 2. církevní průvody, 3. růženec, 4. křížová cesta a 5. čtyřicetihodinná pobožnost.

§ 53. Odpolední požehnání a nešpory.

Odpoledne, zvláště v neděli a zasvěcené svátky, koná se v chrámě požehnání. Kněz vystaviv a uctiv nejsvětější svátost, modlí se nejprve s lidem *litanie*.

Litanie jsou určité prosebné modlitby, ve kterých tři božské osoby, blahoslavenou Pannu Marii jakož i svaté a světice boží opět a opět vzýváme.

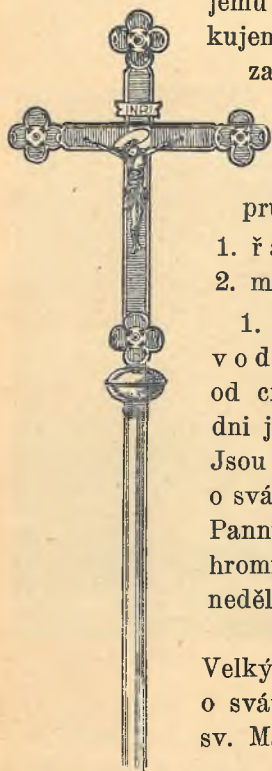
V církvi svaté užívá se hlavně: 1. litaní k nejsvětějšímu jménu Ježíš, 2. litaní k nejsvětějšímu srdci Pána Ježíše, 3. litaní ke cti blah. Panny Marie (loretánských), 4. litaní ke všem svatým.

Pomodliv se litanie, modlí se kněz za obecné potřeby církve, za papeže, panovníka a všechny věřící. Nato udílí nejsvětější svátostí požehnání. (Odtud tato pobožnost nazývá se požehnáním.)

Nešpory (vesperae, t. j. večerní hodinky) jsou vlastně částí kněžských hodin a skládají se z pěti žalmů, chvalo zpěvu (Magnifikat) a závěrečných modliteb. V chrámech se je modlí, střídavě zpívající, kněží a zpěváci na kůře, obyčejně o velkých svátcích, jako hodech Božích, o pouti a j. místo litaní. Po nich se udílí sv. požehnání.

§ 54. Církevní průvody čili procesí.

Církevní průvody čili procesí jsou slavné průvody, při kterých Boha společnou modlitbou veřejně velebíme, jemu za přijatá dobrodiní děkujeme, za odvrácení zlého a za jiné milosti prosíme.

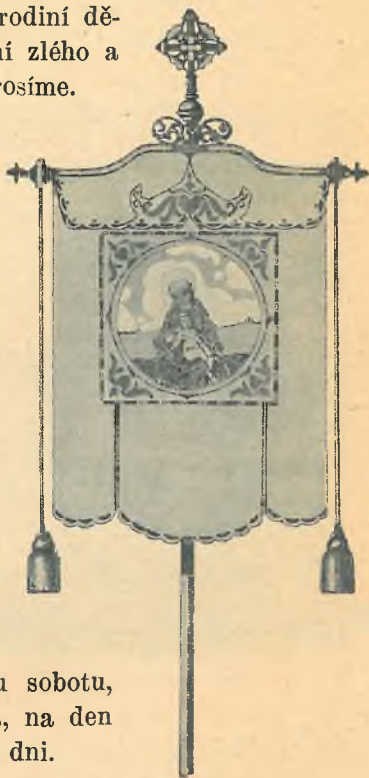

Církevní průvody jsou:

1. řádné,
2. mimořádné.

1. Řádné průvody jsou ty, jež od církve v určité dni jsou přikázány. Jsou to průvody o svátku očišťování Panny Marie čili hromnic, o Květné neděli, na Zelený čtvrtek,

Velký pátek a Bílou sobotu, o svátku Božího těla, na den sv. Marka a křížové dni.

Obr. 36.
Kříž k procesím.

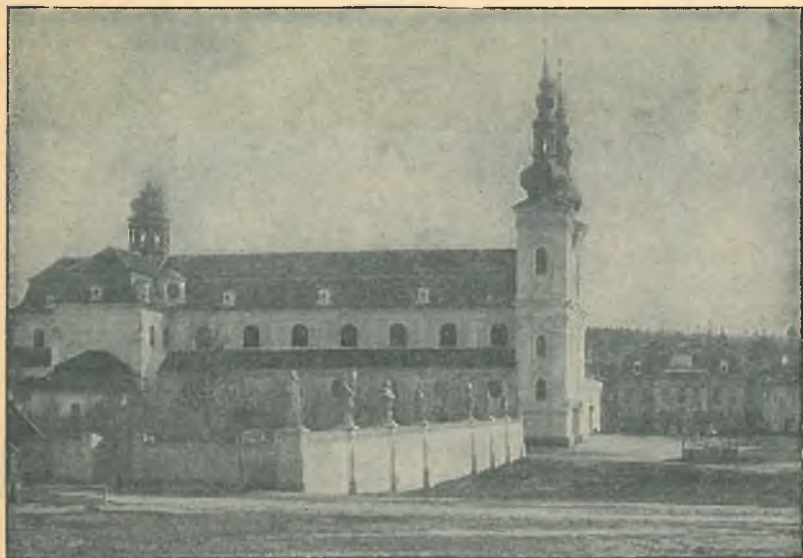
2. Mimořádné průvody jsou, které se konají

ze zvláštních potřeb nebo při zvláštních příležitostech. Na př. v čas nepohody, sucha, nemocí, neúrody, války a j. Před průvodem se nese kříž a korouhev.

Obr. 37. Korouhev.

Podle úmyslu, ze kterého se konají: 1. buď jimi Boha oslavujeme a za prokázané milosti jemu děkujeme (průvody děkoslovné), na př. průvod o vzkříšení Páně, o svátku Božího těla; 2. nebo jimi za nové milosti Boha prosíme (průvody prosebné), na př.: na den sv. Marka, křížové dni.

Průvody na vzdálená posvátná místa nazývají se pouti. Pouti jsou pobožné návštěvy posvátných míst, které konáme, protože na takových místech k větší pobožnosti býváme povzbuzeni, vroucněji a důvěrněji se tam modlíme a nejednou i zázračně býváme vyslyšeni.

Obr. 38. Velehrad (Velehrad).

V Čechách⁶⁾ a na Moravě⁷⁾ jest přes 200 poutních míst. Nej-památnejší z nich jsou v Čechách⁶⁾ Svatá Hora (Hlg. Berg) a Stará Boleslav,⁸⁾ na Moravě⁷⁾ Velehrad⁹⁾ (viz obr. 38.) a Hostýn (Hostein).

Církevních průvodů a poutí máme se horlivě účastniti, neboť: 1. jsou veřejným vyznáním víry, 2. věřící při nich svým příkladem vzájemně se povzbuzují k pobožnosti, 3. jsou obrazem našeho putování na zemi.

Naučení: Vzpomeň dvanáctiletého Pána Ježíše, kterak putoval k svátkům velikonočním do Jerusalema! Též se svými apoštoly o svát-cích židovských často chodil do Jerusalema a tam slavností chrámových rád se účastnil. Proto i ty po příkladě svého Spasitele, když můžeš, pouti pobožně se účastni!

§ 55. Růženec.

Růženec jest modlitba, ve které určitým, od církve sv. předepsaným způsobem o tajemstvích vtělení, utrpení a zmrtvýchvstání Ježíše Krista rozjímáme a blahoslavenou Marii Pannu zvláště ctíme, protože jako matka Ježíšova v těchto tajemstvích měla největší účastenství.

Růženec má jméno od růže. Jako růže je z mnoha vonných lístků, tak růženec se skládá z mnoha modliteb.

Růženec se skládá z těchto modliteb:

1. apoštolského vyznání víry,
2. modlitby Páně a
3. pozdravení andělského.

Nejprv modlí se apoštolské vyznání víry, modlitba Páně a třikrát pozdravení andělské. V něm k slovu „Ježíš“ připojuje se vždy nějaká prosba. (Úvod.)

Nato následuje pětkrát skupina jedné modlitby Páně a desíti pozdravení andělských („Desátek“). Při každém desátku v pozdravení andělském k slovu „Ježíš“ připojuje se krátká věta, jež nám připomíná některou událost ze života Panny Marie nebo Pána Ježíše („Tajemství“).

Podle obsahu těchto tajemství je růženec radostný, bolestný a slavný.

Radostný růženec modlívali se křesťané od adventu až do postu; bolestný hlavně v době postní; Růženec. slavný hlavně od velikonoce až do adventu.

Tajemství sv. růžence jsou tato:

Úvod.

Věřím v Boha... Otče náš...

1. Který v nás víru rozmnožiti račiž.
2. Který v nás naději posílniti račiž.
3. Který v nás lásku rozšířiti račiž.

I. Tajemství růžence radostného:

1. Kterého jsi, Panno, z Ducha svatého počala.
2. Se kterým jsi, Panno, Alžbětu navštívila.
3. Kterého jsi, Panno, v Betlemě porodila.
4. Kterého jsi, Panno, v chrámě obětovala.
5. Kterého jsi, Panno, v chrámě nalezla.

II. Tajemství růžence bolestného:

1. Který se pro nás krví potil.
2. Který pro nás bičován byl.
3. Který pro nás trním korunován byl.
4. Který pro nás těžký kříž nesl.
5. Který pro nás ukřižován byl.

III. Tajemství růžence slavného:

1. Který z mrtvých vstal.
2. Který na nebe vstoupil.
3. Který Ducha svatého seslal.
4. Který tě, Panno, na nebe vzal.
5. Který tě, Panno, na nebi korunoval.

Jednotlivé desátky jsou od sebe odděleny chvalořečí: „Sláva Otci i Synu i Duchu svatému, jakož byla na počátku i nyní i vždycky a na věky věkův. Amen“.

Růženec, který obsahuje v sobě všechny desátky růžence radostného, bolestného a slavného (patnáct desátek), jmenuje se **velký**.

Růženec v nynější podobě zavedl sv. Dominik (zemř. 1221). — Aby křesťané nemusili v duchu modlitby růžence počítati, navlékají na šňůrku příslušný počet kuliček (zrnek), jež značí apoštolské vyznání víry, modlitbu Páně a pozdravení andělské. — Šestý desátek, je-li připojen, modlí se věřící za duše v očistci.

§ 56. Křížová cesta.

Křížová cesta je pobožnost, ve které božského Spasitele po čtrnácte zastavení, od jeho odsouzení až k jeho pohřbení v duchu provázíme a o přehořkém jeho utrpení a smrti rozjímáme.

Křížovou cestou vlastně rozumíme onu cestu, kterou kráčel Pán Ježíš, nesa těžký kříž, z domu Pilátova na horu Kalvarii. Od dávných dob křesťané, putující do Jerusalema, touto cestou chodili, na místech, kde se některá událost z utrpení Páně stala, se zastavovali, rozjímali a se modlili.

Tento způsob pobožnosti rozšířil se později z Jerusalema po celé církvi. Koná se křížová cesta u čtrnácti kaplí neb obrazů (v chrámě i mimo chrám), které se jmenují z a s t a v e n í. Před každým zastavením rozjímají věřící o utrpení Páně, vzbuzují lítost nad hříchy a modlí se příslušné modlitby. Zpívajíce případnou píseň, . od zastavení k zastavení přecházejí.

Zastavení křížové cesty jsou: 1. Ježíš k smrti odsouzen. 2. Ježíš běře na ramena těžký kříž. 3. Ježíš klesá po první pod křížem. 4. Ježíš setkává svoji matku. 5. Šimon pomáhá Ježíši kříž nésti. 6. Veronika podává Ježíši své roucho. 7. Ježíš po druhé klesá pod křížem. 8. Ježíš setkává ženy jerusalemské. 9. Ježíš po třetí klesá pod křížem. 10. Ježíš je oloupen o roucha. 11. Ježíš je přibit na kříž. 12. Ježíš umírá na kříži. 13. Ježíš jest matce své do klína položen. 14. Ježíš do hrobu položen.

Pobožnost křížové cesty zavedl hlavně řád františkánský, poněvadž řád tento od r. 1312 jest strážcem Božího hrobu v Jerusalemě. Koná se hlavně v době postní.

§ 57. Čtyřicetihodinná pobožnost.

Čtyřicetihodinná pobožnost záleží v tom, že nejsvětější svátost oltářní v chrámě po čtyřicet hodin k uctívání věřících slavně se vystavuje. (V ý s t a v.)

Čtyřicetihodinný výstav se rozděluje na čtyři nebo pět dní po sobě následujících. Pobožnost tato počíná slavnou mší sv. ke cti nejsvětější svátosti a končí slavným průvodem v chrámě a chvalozpěvem ambrosiánským.

Nejsvětější svátost vystavuje se čtyřicet hodin na památku čtyřiceti dní, po které Pán Ježíš po svém vzkříšení na zemi ještě dlel.

Naučení: Účastni se, kdykoli můžeš, těchto pobožností církevních! Měj v uctivosti sv. růženec a modli se jej, abys právem mohl jej míti v rukou, až s tímto životem se rozžehnáš! Účastňuj se křížové cesty! V ní posílí tě Spasitel, abys statečně nesl kříž, který tě v životě čeká. Neopomíň klaněti se Pánu Ježíši v nejsvětější svátosti přítomnému, když se koná čtyřicetihodinná pobožnost. Oslavený Ježíš bude ti milosrdným soudcem v onen den, kdy přijde soudit živých i mrtvých.

Rejstřík zeměpisných názvů.

1. Prag.
2. Budweis.
3. Königgrätz.
4. Brünn.
5. Olmütz.
6. Böhmen.
7. Mähren.
8. Altbunzlau
9. Welehrad.

O b s a h.

Úvod.

Strana

§ 1. Úkol liturgiky a její rozdělení	3
--	---

I. O osobách bohoslužebných.

§ 2. Osoby bohoslužebné nižšího a vyššího svěcení	5
---	---

II. O místech bohoslužebných.

§ 3. O kostelích čili chrámech	8
§ 4. Zevnitřní úprava chrámů	11
§ 5. Vnitřní úprava chrámů. Nářadí bohoslužebné	12
§ 6. O hřbitovech	17
§ 7. Nádoby bohoslužebné	18
§ 8. Roucha bohoslužebná	20
§ 9. Barva rouch bohoslužebných	25
§ 10. Knihy bohoslužebné	26
§ 11. Řeč bohoslužebná	—

III. O čase čili roku církevním.

§ 12. Rozdělení a význam roku církevního	27
--	----

A. Doba vánoční.

§ 13. Příprava k svátkům vánočním. Advent	29
§ 14. Svátky vánoční	30
§ 15. Svátek obřezání Páně. (Nový rok)	31
§ 16. Svátek zjevení Páně čili sv. tří králů a neděle po něm	32
§ 17. Svátek obětování Páně	—

B. Doba velikonoční.

§ 18. Příprava k svátkům velikonočním. Půst	34
§ 19. Neděle smrtelná	36
§ 20. Neděle květná. Svatý týden	—
§ 21. Temné čili žalostivé hodinky	37
§ 22. Zelený čtvrtek	38
§ 23. Velký pátek	40
§ 24. Bílá sobota	42
§ 25. Svátky velikonoční	45
§ 26. Neděle po velikonočních. Křížové čili prosebné dni. Svátek na- nebevstoupení Páně	46

C. Doba svatodušní.

§ 27. Příprava k svátkům svatodušním	47
§ 28. Svátky svatodušní	48
§ 29. Neděle po sv. Duchu. Svátek Božího těla	—
§ 30. Svátky mariánské	50
§ 31. Svátky andělů a svatých	51

IV. O úkonech čili obřadech bohoslužebných.

A. O mši sv. vůbec.

	Strana
§ 32. Rozdělení mše sv.	53
§ 33. Mše sv. katechumenů čili křtěnců	54
§ 34. Mše sv. věřících	56
1. Obětování (offertorium)	—
2. Proměňování čili pozdvihování	57
3. Přijímání	58
Závěrek mše sv.	59
§ 35. Zpívaná a slavná mše sv. — Mše sv. zádušní	60

B. O svatých svátostech.

§ 36. O křtu sv.	61
1. Obřady před udělením křtu sv.	—
2. Obřady mezi udělením křtu sv.	63
3. Obřady po udělení křtu sv.	—
§ 37. O sv. biřmování	64
§ 38. O nejsvětější svátosti oltářní	65
§ 39. O svátosti pokání	66
§ 40. O posledním pomazání	68
§ 41. O svěcení kněžstva	70
a) Čtvero nižších svěcení	—
b) Troje vyšší svěcení	71
§ 42. Svěcení na biskupa	73
§ 43. O svátosti stavu manželského	75

C. O svátostinách.

§ 44. Korunovace papeže	77
§ 45. Svěcení osob řeholních	—
§ 46. Svěcení chrámu	78
§ 47. Svěcení hřbitova	79
§ 48. Svěcení zvonu	80
§ 49. Svěcení sv. olejů	81
§ 50. Svěcení vody	—
§ 51. Žehnání křesťanské matky čili úvod	82
§ 52. Žehnání mrtvoly čili křesťanský pohřeb	83

D. Různé pobožnosti církevní.

§ 53. Odpolední požehnání a nešpory	84
§ 54. Církevní průvody čili procesí	85
§ 55. Růženec	87
§ 56. Křížová cesta	89
§ 57. Čtyřicetihodinná pobožnost	—